

Biografiile lingvistice ale locuitorilor din Clocotici și Carașova

---

Štriga Zidarić, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:393539>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Universitatea din Zagreb
Faculteta de Științe Umaniste și Sociale
Departamentul de Romanistică
Catedra de Limba și Literatura Română

Mihaela Štriga Zidarić

**BIOGRAFIILE LINGVISTICE ALE LOCUTORILOR DIN
CLOCOTICI ȘI CARAȘOVA**

Lucrare de diplomă

Îndrumători: dr. Petar Radosavljević, dr. Ivana Olujić

Zagreb, 2020

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za romanistiku

Katedra za rumunjski jezik i književnost

Mihaela Štriga Zidarić

**JEZIČNE BIOGRAFIJE STANOVNIKA KLOKOTIČA I
KARAŠEVA**

Diplomski rad

Mentori: doc. dr. sc. Petar Radosavljević, doc. dr. sc. Ivana Olujić

Zagreb, 2020

Cuprins

1. Prefață.....	5
2. Minoritatea croată din România	6
2.1. Populație.....	6
2.2. Origine	7
2.3. Identitatea croată	9
3. Cercetare lingvistică.....	12
3.1. Biografie lingvistică	13
3.2. Despre cercetare	14
3.3. Parametrii cercetării	14
3.4. Etica cercetării.....	15
3.5. Transcrierea IPA	15
4. Analiza biografiilor lingvistice.....	16
4.1. Biografiile lingvistice ale vorbitorilor din Carașova.....	16
4.1.1. Biografia lingvistică I.....	16
4.1.2. Biografia lingvistică II	20
4.1.3. Biografia lingvistică III	22
4.1.4. Biografia lingvistică IV	24
4.2. Biografiile lingvistice ale vorbitorilor din Clocotici	27
4.2.1. Biografia lingvistică I.....	27
4.2.2. Biografia lingvistică II	31
4.2.3. Biografia lingvistică III	33
4.2.4. Biografia lingvistică IV	35

4.3. Comutare de cod și interferență lingvistică.....	40
4.4. Adaptare la interlocutor.....	43
4.5. Identificația cu grupul	45
5. Concluzie.....	50
6. Anexe	52
7. Abstract	53
8. Sažetak	54
9. Bibliografie	55

1. Prefață

Despre originea croaților români există numeroase ipoteze, însă sunt mai puține documente fiabile pentru a trage concluzia cine sunt și de unde sunt rădăcinile lor. Cu toate că sunt prezente mai multe distincții lingvistice între ele, satele croate din Banatul românesc – Carașova, Clocotici, Nermet, Lupac, Rafnic, Vodnic și Iabalcea – formează o unitate lingvistică. Este vorba despre graiurile carașovene, respectiv despre graiurile care provin din graiul sud-slav *torlac* care folosesc pentru comunicația și în viața privată, dar și în afară de cadrul atmosferei familiale. Deoarece trăiesc în societatea înconjurată cu mai multe etnii, mai ales cu națiunea română, influența limbii oficiale a țării este cea mai intensă.

În lucrarea această de diplomă vom arăta biografiile lingvistice ale patru vorbitorilor din Carașova și ale patru vorbitorilor de origine din Clocotici pentru a arăta identitatea locală utilizând limba maternă. Ne interesează care coduri lingvistice cunosc, cum și când le folosesc, unde s-au întâlnit cu limbile străine, ce cred despre limbi care înjură societatea lor minoritară etc. Ne întrebăm cum se descriu carașovenii înșine, ne interesează dacă în același timp pot exprima identitatea multiplă legată de loialitatea unei sau unor etnii. Vorbind despre aceste teme ne concentrăm la aplicarea interferenței lingvistice, cu alte cuvinte la comutare de cod între graiurile carașovene și limba croată literară sau română literară. În cazul acesta ne atingem de adaptarea limbii la interlocutor prin care vom observa alegerea expresiilor ale vorbitorilor. De asemenea, dorim să notăm realizarea selecției a cuvintelor ale indivizilor, ca și în comunicația scrisă, pentru a crea identificarea cu societatea satului/minorității/țării concrete.

2. Minoritatea croată din România

2.1. Populație

Între douăzeci de milioane de români și alte minorități, membrii minorității croate sunt puțin numeroși. Croații din Banat trăiesc separați în trei comunități diferite, prima este în Checea și în Cenei, altă este din Recaș și ultima curge prin județul Caraș-Severin în șapte sate: Carașova (*Karaševo*), Nermet (*Nermiđ*), Clocotici (*Klokotič*), Iabalcea (*Jabalče*), Lupac (*Lupak*), Rafnic (*Ravnik*) și Vodnic (*Vodnik*)¹, în comunele Carașova și Lupac (Olujić 2007a: 313). Carașoveni spun că satul Carașova este cea mai veche localitate de unde mai târziu au plecat strămoșii lor ca să creeze alte șase sate în jurul izvoarelor (Petrovici 1935: 1). Carașova este atestată în anul 1333, Iabalcea în anul 1564, Lupac cu 34 de ani mai târziu, Clocotici și Rafnic în anul 1690, iar Vodnik și Nermet până la anul 1730 (Tomić 2007: 618).

În anul 1992 M. N. Radan după recensământ a declarat că de la 6.771 de locuitorii satelor croate, 3.270 de persoane s-au înregistrat ca fiind croați, iar 2.697 de persoane ca fiind carașoveni, 171 de persoane ca sârbi, restul s-a crezut românii sau membrii altor etnii. Recensământul din anul 2002 dovedește că erau mai mult de șase mii de membri ai minorității croate. În anul respectiv de la 6.283 de locuitori din șapte sate, 5.581 de persoane se cred croați, doar 174 precum carașoveni și 17 de locuitori ca sârbi (Manea-Grgin 2012: 67). Recensământul (URL 1) din anul 2011 nu oferă rubrică 'carașovean', ci arată că de la 5.787 de locuitori din comunele Carașova și Lupac, 4.698 de persoane se consideră croați, 431 de persoane au declarat că sunt români, 201 de persoane susțin că sunt romi, 29 de persoane declar că sunt sârbi, 14 persoane au spus că sunt germani, 7 persoane se cred maghiari și 215 de persoane fac parte de alte etnii. Aceste rezultate prezintă căderea numărului locuitorilor din comunele Carașova și Lupac, fiindcă mai multe persoane sunt mobile și valul emigrării care a cuprins România nu a ocolit nici satele carașovene. Tot așa, pe lângă identitatea lor croată sau cea carașoveană, membrii acestei minorități arată și identitatea română susținând că țara lor este România, limba, cultura și istoria română cunosc și mai bine decât pe cea croată. După faptele menționate conchidem că la carașoveni se realizează o identitate multiplă (Olujić 2007b: 408).

Însă, denumirea *Karaševak* arată simțul comunității a minorității croate fiindcă o utilizează persoanele din toate satele ale comunelor Carașova și Clocotici. Societatea carașoveană este tradițională și închisă, în afară de situații când unii lasă satele croate și se

---

¹ Olujić (2007: 402) relatează că numele satelor pot apărea sub numele puțin diferite care depind de înregistrarea după foneme concrete.

asimilează în orașe cu majoritatea românească deoarece nu mai sunt în contactul direct cu graiul carașovean, și în cazul căsătoriei mixte în unele cazuri nici religia catolică nu se mai transmite. În general îi conectează un simț al istoriei comune, chiar dacă nu au multe informații despre originea proprie (ibid.: 402-403).

2.2. Origine

Autoarea Manea-Grgin (2012: 70) declară că:

„pentru a construi o națiune nu trebuie nici statul, limba comună, cultura comună sau apartenența religioasă, ci simțul apartenențului al națiunii care să participe în trecutul comun (istorie) care se învâță și se prinde acasă, în școală, medii, instituții religioase și altundeva“.

Chiar această situație descrisă o putem aplica la identitatea carașoveană locală și identitatea națională croată a carașovenilor (ibid.: 71). Însă cu toate că despre venirea strămoșilor nu există multe documente fiabile, lingvistul Miletić a înțeles că ei, carașoveni, sunt de acord cu o informație – rădăcina lor este de undeva din Imperiul Otoman (ibid.: 62). Vujkov (1971: 16) povestește că după toponime din Banat există și o credință populară a carașovenilor că sunt locuitorii autohtoni. Manea-Grgin (2012: 67-68) pe baza chestionarului său conchide că între carașoveni nu există un răspuns unic. Șase bărbați în vârstă mai mare de 70 ani au declarat că originea lor devine din Albania, Kosovo, Macedonia, Bosnia și Herțegovina (Kruševo) și Croația (Dalmația), și chiar au combinat două sau trei țări menționate. La fel nu cunoșteau perioada venirii strămoșilor, dacă erau creștinii deja în timpul Mariei Tereziei sau dacă strămoșii s-au creștinat mai timpuriu de venirea pe teritoriul României de astăzi. Pe de altă parte, ceea ce este dovedit este faptul că în Banatul românesc de vest, mai exact în Checea și în Cenei în secolul al XIV-lea s-au stabilit două grupuri de origine croată. Tot așa apărau și în Maria Radna în jurul orașului Arad, iar de puțină vreme trăiesc și în orașele mari din zona această a țării. Pe malul Mării Negre, mai exact în Sulina a trăit o minoritate croată, însă astăzi nimeni nu se crede membrul minorității croate. Un alt grup de minoritatea croată a venit în Recaș în secolul al XVII-lea. Însă, cu toate că grupul cel mai numeros al minorității croate din România este cel carașovean, nu există multe documente istorice despre el. În anul 1550 în forma scrisă se vorbește pentru prima dată despre o populație slavă din Carașova, ceea ce poate însemna că pe teritoriul satelor carașovene de astăzi strămoșii au ajuns cel mai târziu în prima jumătate a secolului al XVI-lea, din cauza atacurilor otomane (Manea-Grgin 2012: 63). Deci este vorba despre una dintre cele mai vechi grupuri etnice croate (Olujić 2007b: 402).

Limba, tradiția și folclorul carașovenilor se descrie de la secolul al XIX-lea. De la perioada menționată există și mai multe teorii despre originea și venirea strămoșilor ai croaților din România de astăzi. Prima persoană care a descris istoria carașovenilor de la epoca medievală până la sfârșitul secolului al XIX-lea este istoricul Pesty. Unii cred că sunt de originea bulgară, de exemplu Miklošič, Dobrovsky (Petrovici 1935: 16) sau Jireček și Gorove (Manea-Grgin 2012: 51) fiindcă graiul carașovean l-au comparat cu graiul localității Novo Selo care se află lângă Vidin în nord-vestul Bulgariei, doar că aici nu este vorba despre un dialect bulgar, ci unul sârbesc care conține niște caracteristici bulgare și românești. Czirbusz a constatat că strămoșii carașovenilor sunt bosniecii care s-au amestecat cu românii și sârbii. Vlašić crede că au ajuns din Bosnia turcească, în timp ce Filipović consideră că o parte de emigranți bosniaci au venit între secolul al XV-lea și secolul al XVII-lea. Batzaria îi consideră pe cehii cu credința romano-catolică. Pe lângă asta există și o teorie că parțial sunt de origine albaneză fiindcă Habsburgii i-au mutat pe albanezii-clementinii din Imperiul Otoman (ibid.).

În timp ce limbă a devenit una dintre piesele importante pentru a construi o națiune, alții au declarat că etnia carașoveană este de origine sârbă. Miletič este de opinie că graiul respectiv este un amestec de limba sârbă și croată care nu se aseamănă prea mult cu limba sârbilor din Banat. Sârcu are în vedere că ei cântă piesele religioase în croată, dar cântecele populare sunt cântate în limba sârbă, conchizând că formează un grup autonom. Belić consideră că acest grai s-a dezvoltat din trei graiuri, din *timočki vechie*, *kosovsko-revaski* și de la un grai bulgar. Petrovici la fel a constatat că graiul lor este conectat cu graiul *kosovsko-revaski* fiindcă s-au relocat din mai multe localități de pe Peninsula Balcanică. Ivić, Skok și Tomić sunt de acord că graiul carașovean este de origine un grai *prizensko-timočki*. Ivić declară că teritoriul Carașovei este populat mai târziu de sârbi din Kosovo. Skok susține că strămoșii carașovenilor s-au mutat din Serbia veche și Kosovo, exact ca și Miletič. Popovici consideră că graiul carașovean este asemănător cu graiul arhaic din mijlocul Serbiei, ceea ce ar însemna că există legătură cu graiul din Vojvodina și Slavonia din epoca medievală. Mai departe Manea-Grgin (2012: 55) menționează că Lisac nu se gândește la originea croată, ci consideră că folosesc un amestec de graiurile din Carașova și Svinița, așa că pentru prima oară cineva a combinat două graiuri slave arhaice din Banat. Însă nu crede că sunt sârbi nici că fac o parte de vorbitorii graiului *ekavian* (Lisac 2012).

După Manea-Grgin (2012: 51-62), care menționează mai multe surse, Erdeljanović este de opinie că slavii din Dacia s-au amestecat mai târziu cu nou-veniți slavi care au folosit graiurile bulgare și sârbești (*kosovko-resavski* și *prizensko-timočki*). M. N. Radan este de acord

cu ipoteza respectivă, însă crede că majoritatea grupului venit au format sârbii. Pe de altă parte, Skok consideră că strămoșii carașovenilor în Banat n-au găsit slavii din Dacia, crede că ei *au dispărut* între românii din Transilvania. Kleiner declară că minoritatea carașoveană de astăzi reprezintă rezultatul unui amestec de slavii/vlahii, ceea ce a stabilit după asemănări între costumele populare, precum și după numele și prenumele românești ale carașovenilor din secolul al XVIII-lea, ceea ce dovedește, după părerea lui, că limba română îi era limba maternă. M. Radan crede că elementul român a fost asimilat fiindcă slavii au fost numeroși (în afară de Iabalcea). Skok consideră că de la vlahi și-au luat niște termene latine pastorale, nu direct din limba română. Tufescu este de opinia că în Banat s-au unit mai multe națiuni. Tomić susține că este vorba despre un amestec de românii (locuitori vechi) și slavii de sud (sârbi, bulgari, macedoneani) și că majoritatea toponimelor este în limba sârbo-croată, nu în română. Oricum Birta declară că: „este total greșit a vorbi despre carașovenii precum despre croații „puri“, respectiv precum despre sârbii „puri“ pentru că nicio națiune contemporană nu poate dovedi „puritatea“ sângelui său în sensul etnic sau istoric“ (ibid.: 69). Deci, nu le putem eticheta doar precum o națiune croată în afară de țară. Mai ales, Petrovici (1935: 14) susține că ei se cred o națiune specială cu „conștiință națională proprie“.

2.3. Identitatea croată

Influența limbii sârbe și croate este mai slabă decât influnța limbii române asupra graiurilor carașovene deoarece se realizează într-o perioadă mai scurtă, de la două jumătate a secolului al XIX-lea prin religie, școală, contacte directe și mass-media de la două jumătate a secolului al XX-lea (Radan 1997: 128). Însă Manea-Grgin (2016: 57-66) menționează cum Tomić declară că nu există unitatea dintre cele șapte sate croate. Din acest motiv a făcut niște concluzii – aceste graiuri nu sunt de aceeași origine și influență de afară nu are aceeași intensitate pe toate graiurile carașovene. Autoarea mai menționează cum Simu crede că elementele croate s-au luat prin intermediul bisericii, pe cât Grozdić, Živojnović și Trnjegorski consideră carașovenii un grup de origine dalmatică deoarece utilizează un grai de tip *ikavian* care era prezent și în Bosnia și Slavonia. Mulți spun că nu este clar dacă sunt de origine sârbă sau de cea croată, așa că Bărbulescu crede că sunt un grup sârbo-croat, iar Birta a declarat că locuitorii celor șapte sate croate se consideră croații cu limba maternă carașoveană. Mai departe Miletić, Simu și Petrovici cred că de la începutul secolului al XX-lea carașovenii prezintă un interes pentru Croația pentru credință romano-catolică și școală confesională.

Pe lângă limba, și religia este un factor important pentru creația unei națiuni. În cazul acesta vorbim despre venirea preoților catolici din Croația și Bosnia. Manea-Grgin (2012: 70) declară că așa putem conchide cum carașoveni au ales “națiunea croată după limbă vorbită și credință catolică, în cadrul societăților în cărora naționalitatea și apartenența credincioasă sunt strâns legate“. Petrovici la fel (1935: 15) declară că elementul religios are rolul important în construcția identității etnice: „Totuși, mi se pare imposibil să-l convingi pe un Carașoven că e un Sârb; pentru dânsul Sârbul e un ortodox, iar Carașovenul, catolic“. Statutul limbii în diferite țări este regulat prin politică, administrație și drept, însă limbile minorităților sunt sub influența limbii majoritare chiar și dacă societatea majoritară nu intenționează să modifice limbile minorităților (Blažević et al., 2007: 53). Trăind în cele șapte sate împreună cu alte etnii, cu românii, romii, germanii, maghiarii, sârbii, ucrainenii, cehii și alți, limbile de prestigiu au devenit cele două limbi frecvente – graiurile carașovene și limba română (Olujić 2007b: 405-406). Nu numai că graiurile carașovene se folosesc în cadrul familial, dar prin ele se comunică și în situații oficiale, pe cât limba română fiind limba oficială a statului este prezentă în jurul minorităților etnice, deoarece se învață în grădiniță și școală:

„Datorită predominanței din punct de vedere statistic a populației croate în satele menționate, limba croată este acolo nu numai limbă de familie, așa cum este uneori cazul la minorități, ci și limba mediului, folosită alături de română chiar și în instituții publice. De regulă, prima limbă a copiilor este croata, româna fiind însușită abia de la intrarea în sistemul de învățământ (grădiniță, școală)” (Olujić, 2007a: 313).

În afară de asta, limba română literară se poate găsi oriunde, în ziare sau la televiziune, ca și graiul bănățean al limbii române cu care se întâlnesc foarte des, așa că în graiurile carașovene nu au ajuns doar împrumuturile române de graiul bănățean, dar și calcuri (Olujić 2007b: 405-406). Radan (1997: 128) spune că în general influența limbii române asupra graiurilor carașovene este mai frecventă în cadrul antroponimiei, și Olujić (2007a: 314-319) mai declară că este prezentă și pe nivelul fonologic, morfologic, sintactic și cel lexic. Deoarece Iabalcea este cel mai mic sat al grupului croat și mai ales izolat față de restul comunității, influența limbii române pe nivelul sintactic și cel lexic este mai intensă decât în celelalte sate. Din acest motiv graiul carașovean este nu se află în situația convenabilă, alți carașoveni susțin că locuitorii satului respectiv nu cunosc deloc limba croată și că ei comunică reciproc în română, nu în graiul carașovean (Olujić 2007b: 404-405). Locuitorii Iabalcei susțin că-i limba română nu are semnificație ca o limbă învățată, ci ca o limbă naturală, chiar maternă. Aceeași situație a înregistrat-o și Petrovici (1935: 15) într-un cartier în Carașova unde majoritatea locuitorilor fac gospodine din Iabalcea ale cărora copii comunică în română ca în limba maternă (ibid.: 4). Însă

carășoveni, cu excepția Iabalcei care, din punctul de vedere lingvistic parțial este în pericol, utilizează graiul carășovean vorbind cu familia și prietenii, scriind SMS-urile, rețete, scrisori, dar și în grădiniță, școală, la medic, la primărie, la liturghie etc. În general limba română folosesc cu intenție în caz că nu vreau să se înțeleagă ceva, de exemplu în față copiilor. Deci, în comunicația privată graiurile carășovene în general sunt prioritate, în timp ce în română comunică excepțional (Olujić 2007b: 404-408). Indiferent de folosirea frecventă a limbii române, între graiurile celor șapte sate carășovene există mai multe diferențe lingvistice, chiar și în cadrul satului cel mai numeros, Carașova, sunt prezente niște distincții lingvistice. După Radan, cum repetă și Olujić (2007a: 313-314) „cea mai evidentă izoglosă este reflexul *ierurilor*: în Carașova și Iabalcea el este *a (lak)*, în Rafnic *e (lek)*, iar în celelalte sate – Lupac, Clocotici, Vodnic și Nermet – *b (lbk)*”.

După căderea comunismului în anul 1991 sub conducerea lui Mihai Radan este atestată »Unitatea Croaților din România« ca să aibă grijă de limba croată cuprinzând toate secțiunile care să se îngrijească de viața cotidiană a minorității, dar și de actualizări din Croația. Un exemplu de genul acesta este revista bilingvă »Hrvatska grančica« care în croată literară și română literară aduce obiceiuri locale descrise cu ajutorul câtorva cuvinte ale graiurilor carășovene. Însă în anul 1998 reprezentanții primăriei Lupac au declarat secesiunea din »Unitatea Croaților din România« ca să formeze »Unitatea Democratică a Croaților din România«. Mai există și societatea culturală și artistică »Mladi Karaševci« înființată în anul 1947, care în epoca modernă funcționează sub numele »Karaševska zora«, pe cât și în Clocotici există un ansamblu încă din perioada comunismului. În ceea ce privește învățământul, în Carașova de la anul 1997 este deschis liceul bilingv româno-croat, în timp ce în Clocotici au oprit orele în graiul carășovean din cauza numărului mic de copii. Oricum după »Hrvatska matica iseljenika«² participă în numeroase manifestări culturale și folclorice, în felul acesta țin legătură cu Croația și alte țări în care locuiesc celelalte minorități croate (Manea-Grgin 2008).

---

² Hrvatska matica iseljenika este o instituție organizată în anul 1951 pentru a păstra identitatea națională și culturală, limbii materne și obiceiurile croate în afară de Croația (URL 2).

3. Cercetare sociolingvistică

În această lucrare de diplomă cercetăm limba croată celor opt membri care fac parte din minoritatea croată din România. Scopul cercetării este remarcarea limbilor cotidiene ale croaților români, folosirea limbilor în timpul comunicării cu croații și cu românii, dar și metoda alegerii a codului lingvistic. Altfel spus, ne interesează legătura limbii croate și române în satele croate din Banatul românesc.

În perioada modernă identitatea se poate observa din două puncte de vedere. Demersul esențialist o cercetă ca o categorie separată și închisă (Majić, 2010), pe cât abordarea constructivistă o privește ca un proces care progresa în fiecare act de comunicare deoarece individul cere ceva comun cu interlocutorii săi și în același timp uită niște factori care îl realizează ca o persoană unică. În acest sens modifică identitatea proprie și o dezvoltă încontinuu, mai ales mulțumită limbii (Joseph, 2004: 4; Blažević et al., 2007: 51). Granić (2007: 196-197) declară cum comunicația nu creează dinamica limbii, ci „prin limbă demonstrăm cine suntem, ce suntem, prin limbă aparținem sau nu aparținem locului, timpului, echipei, societății mai înguste sau cei mai largi“. Deci, identitatea se crede fundamentul comunicării și al interacțiunii. Pur și simplu cu ajutorul limbii construim gânduri și atitudini (Edwards 2009: 77; Joseph 2004: 39). În caz că persoană cunoaște bine mai multe limbi, deține un registru mai mare al codurilor lingvistice. Altfel spus, variantele limbilor pot stabili identități pe baza unor sintagme. De asemenea, individul poate modifica și adapta identitatea sa (Joseph 2004: 2) fiindcă identitatea lingvistică este un fenomen complex și compus de niște straturi pe care îl realizează mai multe componente, de exemplu cele naționale, politice, lingvistice, psihologice (și alte) așa că există mai multe definiții ale acestui fenomen (Piškorec 2007: 459).

Poate fi vorba și despre două opoziții, despre compromisul tendințelor contrare, ceea ce este și paradoxal pentru că identitatea în același timp este și *egalitate* și *diversitate* (Joseph 2004: 37) cum susține și Tošović (2007: 653-654) vorbind despre identificația (aprobarea) și diversitatea (respingerea) a identității lingvistice. Părerea lor este influențată de tradiția culturală, adică relația simbolică cu identitatea religioasă, politică și etnică. Termenul vitalității etnolingvistice se referă la capacitatea grupului să supraviețuiască în mijlocul societății multiculturale. Limba are rolul important al vitalității etnolingvistice, adică mulțumită limbii grupul nu se adaptează societății majoritare (Blažević et al., 2007: 53). Și Cimpoșu (2010) declară că: „Această noțiune fundamentală definește un popor o dată pentru totdeauna și este rezultatul unui proces istoric îndelungat, care are la bază unitatea de limbă, de teritoriu, de viață

economică, de factură psihică, de cultură și se manifestă, în esență, în conștiința originii comune și sentimentul apartenenței la o singură națiune”. Putem susține că limba maternă este criteriul etnic pentru a face parte unei minorități (Homišínová 2009: 5). Relația identității și limbii vorbite a explicat-o lingvistul Rašić (2007: 523-524) subliniind doi termeni independenți – identitatea lingvistică și identitatea limbii. Identitatea lingvistică depinde de sistemul atitudinilor despre limba proprie, pe când identitatea limbii se referă la sistemul simbolurilor. Amândouă se realizează când funcția comunicativă este înlocuită cu funcția simbolică. Fiindcă limbă este și simbolul și mesajul, adică mijlocul exprimării sau conținutul declarației, identitatea se reflectă prin exprimarea ei care în primul rând contribuie la caracterul ei simbolic așa că putem declara că identitatea individului se poate determina ca un complex lingvistic-simbolic care se poate modifica, deci care progresează permanent în timpul fiecărei interacțiuni (Piškorec 2007: 459).

3.1. Biografie lingvistică

În biografiile lingvistice am utilizat metoda interviului narativ pe care l-a menționat în sfârșitul secolului XX-lea sociolog F. Schütze. L-a aplicat pentru a descoperi structura puterii la interacțiuni și ulterior l-a folosit în cercetări despre procesele biografice și sociale ale individului. Prin metodele lingvisticii textuale, adică metodele analizei ale discursului a analizat informațiile aflate. S-a dedicat reacțiilor ale informatorilor prin procesele externe ca și cele interne (Ščukanec 2017: 67). În felul acesta persoană vorbește și astfel descoperă identitatea individuală ca și cea socială.

Metoda biografiei lingvistice a apărut în lingvistică de contact în perioada secolului trecut în anii optzeci și nouăzeci. Vorbim despre preluarea metodei biografice din domeniul sociologic ca și despre aplicarea ei la cercetări care fac parte de lingvistică de contact și sociolingvistică. În sociologie metoda respectivă se referă la procedura cercetării când înregistrăm declarațiile informatorilor despre participarea lor la niște evenimente. Mai târziu pe baza declarațiilor facem descrierea acțiunilor. La fel se formulează ipoteze interpretative. Pe de altă parte, în lingvistică de contact metoda se referă la analiza textelor scrise, la prelucrarea datelor aflate cu ajutorul anchetelor și la realizarea analizei interviurilor. În procesul acesta subliniem utilizarea limbilor în împrejurările concrete (Piškorec 2007: 457-458).

Ščukanec (2017: 68-69) a descris cum Franceschini crede că asemănările între mai multe științe realizează interdisciplină. Cu toate că fiecare disciplină are proceduri speciale analitice,

factorul lor comun este conținutul narativ pe care îl cercetă în timpul determinat în contextul sociocultural. De asemenea, crede că un interviu al biografiei lingvistice reprezintă o poveste de viață unei persoane, pe lângă care se cercetează utilizarea limbii. După definiția lui, biografie lingvistică este un concept complex și stratificat fiindcă limbă este cea mai importantă parte a interviului în care se poate discuta despre alte teme. Deci, crede că biografie lingvistică s-a realizat dintr-un interviu narativ deschis. Conform acestei lucrări, lingvistul Nekvapil consideră că acest fel de biografie este important pentru a reprezenta achiziția limbii. Însă, autoarea a menționat că Meng deosebește biografie lingvistică (g. *Sprachbiographische Äußerung*), adică o parte a poveștii prin care persoană vorbește despre progresul limbii, de la declarația biografiei lingvistice (g. *Sprachentwicklung*) unde se poate observa și utilizarea limbii ca și aspectele dezvoltării a limbii. După lingvista respectivă biografiile lingvistice pe baza datelor aflate fac o impresie integrată a progresului limbii unei persoane în societate (ibid.: 69).

3.2. Descrierea cercetării

Prin metoda cercetării, adică prin intermediul interviului lingvistic-biografic, la lucrarea noastră de diplomă cercetăm identitățile lingvistice punând accent la locuitorii din două sate croate din România. Patru persoane sunt de origine din Carașova, iar ceilalți patru informatori sunt din Clocotici.

Ne interesează limba croată care a supraviețuit cinci sute de ani pe teritoriul României, adică graiurile croate din șapte sate românești în care locuiește cea mai numeroasă minoritatea croată. Cercetăm situația lor lingvistică actuală. Dorim să aflăm care limbi le folosesc pe baza zilnică, din ce motiv au ales chiar codul respectiv al limbii ca și ce le reprezintă limba croată, adică limba română. Mai ales ne interesează opinia lor despre limba croată literară fiindcă de prima dată au întâlnit-o în grădiniță, școală primară sau chiar la școală profesională.

3.3. Parametrii cercetării

I-am ales pe vorbitori indiferent de vârstă și sex. Patru persoane au domiciliu în Carașova, aici vorbim despre Informatoarea 1, Informatorul 2, Informatoarea 3 și Informatorul 4. Ceilalți sunt din Clocotici, aici i-am găsit pe Informatorul 5, Informatorul 6, Informatoarea 7 și Informatorul 8. Cel mai tânăr vorbitor are douăzeci și doi de ani, iar cel mai în vârstă are șaptezeci și opt de ani. Durata interviului variază între douăzeci de minute și douăzeci și opt de minute. În total am filmat circa 210 minute de audio material. În afară de Informatorul 4 al cui

interviu s-a filmat într-un bar în Reșița, celelalte convorbiri sunt realizate în casele informatorilor cu ajutorul aparatului OLYMPUS DIGITAL VOICE RECORDER WS-852.

3.4. Etica cercetării

Înainte de începutul interviurilor informatorii au primit informație că scopul cercetării este legat de lucrarea această de diplomă în cadrul Universității din Zagreb, adică de Facultatea de Științe Umaniste și Sociale. Fiecare dintre informatorii a confirmat verbal că este de acord cu înregistrarea convorbirilor pe baza interviului structurat. Toți informatorii au avut posibilitatea de a respinge participarea în această cercetare. Însă nimeni nu a utilizat această opțiune, chiar din contră, au fost pregătiți pentru întrebările noastre. Pentru protecția datelor, în biografiile lingvistice nu apar numele informatorilor.

3.5. Transcrierea

Exprimările informatorilor în biografiile lingvistice am notat după ortografia croată fonologică cu anumite distincții. Termenii și propozițiile în limba română am notat după ortografia românească, însă cuvintele și propozițiile în limba romani am înregistrat după ortografia croată fonologică, ca și exprimările în graiurile carașovene cu excepția unor cuvinte în care apar fonemele diferite de ortografiile respective. După Petrovici (1935: 60-70) pe lângă vocalele *a*, *e*, *i*, *o* și *u*, graiurile carașovene mai dețin vocalele *î* /i/ (notată ca *â* în mijlocul cuvântului), *ă* /ǎ/, *ę* /æ/ și *ę* /e/. Vocalele *a*, *î* și *ă* fac parte de seria mijlocie. Vocala *î* în exprimările vorbitorilor în general se află la începutul cuvântului (*îrvatski*), dar se poate găsi și în mijlocul cuvântului împrumut din limba română (*gândoval*, *gându*). Ceea ce diferă și de ortografia românească este vocala *ę*, derivată din vocala slavă nazală *ę*, și vocala *ę*, derivată din *ě* (*iat*) etimologic slav comun, folosit înainte de divizarea la graiuri ekaviene, (i)jekaviene și ikaviene. Cuvintele în care apare acest *ę* sunt următoare: *pešma*, *nemački*, *vreme*, *teži*, *pročedili*, *dečka*, *reka*, *reč*, *deca*, *vera*, *veronauk*, *svet*, *venac*, *mlęko*, *breę* etc. În poziția neaccentuată *ę* devine *i* (ibid.: 70), exemplele acestui fenomen la fel le putem găsi în exprimările vorbitorilor noștri: *pročedili* – *cidilo*, *razumęmo* – *razumimo*, *beže* – *bižat*, *pripovętk* – *pripovitke*, *pevam* – *popivam*. Fonemul /ę/ am observat în următoarele termeni: *peņnajste*, *šęsti*, *jezik*, *ispočętk*, *sekcija*, *kęca*, *pekljice*, *dokumęnte*, *selište*, *teęlimo*, *čętam*, *smęšna*, *žęlim*, *seđmica*, *tekućno*, *kraljevstvu*, *čęp*, *čęsto* și alte. La Informatoarea 3 am găsit mai puține cuvinte care cuprind *ę*

(*nəna, dešet, sęstra, zęt*) față de restul informatorilor, ceea ce putem explica prin faptul că lucrează și locuiește în Austria, unde se întâlnește cu o altă minoritate croată, așa că folosește niște exprimări din graiul croat din Burgenland, de exemplu: *jednu uru, vako, pominali, rumenski, Rumen, zeznemo, najzat, viseli, zabit, tem, materski, lazno, endi, sobot, divičice, dojt', pojednot', zavrnuti, tegljat k no'i, v męru hartat și t'e pot'*.

Ceea ce privește sistemul consonant a graiurilor carașovene, am notat niște grafeme netipice pentru ortografia română sau cea croată. După Petrovici (ibid.: 102-105) ocluzivele palatale *t' /c/* și *d' /j/* sunt intermediare între *t, d* și *k, g*, derivate din aceleași foneme ca și *ć* și *đ*³ (*t + j; d + j*). După acest autor pronunțarea unui *t'* este probabil identică cu pronunțarea čakaviană unui *ć*, pe cât pronunțarea unui *d'* se poate lega cu pronunțarea unui *g'* în dialectele macedonene. Se află în cuvintele precum *oplęte, proļęti, t'irilica, pęt'ina, kt'ęrka, rod'en, mad'arski, tud'i, izmed'u, snad'em*. Digraful *dz* am folosit o singură dată, pentru notarea fonemului /ʒ/, găsit doar în cuvântul Informatorului 8 din Clocotici: '*dzarka*'. Pe lângă asta, am observat și asimilația consoanelor după sonoritate la sfârșitul cuvintelor, ceea ce vedem în exemplele următoare: *zdraf* (în loc de *zdrav*) *ot* (în loc de *od*), *ajt'* (în loc de *ajd'*), *narot* (în loc de *narod*), *kot kraf* (în loc de *kod krav*), *otkat* (în loc de *otkad*), *sat* (în loc de *sad*) sau *rot* (în loc de *rod*).

---

³ Grafemul acesta Petrovici (1935: 104) a înregistrat precum *gj*.

4. Analiza biografiilor lingvistice

4.1. Biografiile lingvistice ale vorbitorilor din Carașova

4.1.1. Biografia lingvistică I

Informatoarea 1 are 22 de ani. A trăit în Carașova până în anul 2015: *Živjela sam u Karaševu do dvije tisuće i petnajste. Ot dvije tisuće i petnajste sam živjela tri godine u Temišvaru i sat godinu dana u Zagrebu. [...] Imam želju putovat, al ne znam gdje ću živjeti još, nisam sigurna.* Părinții ei de origine sunt carașovenii. În afară de limba carașoveană, cunosc limba română, germană și rusă. Mama ei mai știe și limba croaților din Austria.

În școala primară ca și în liceu informatoarea respectivă a învățat mai multe limbi: [...] *Poslje u vrtiću rumunjski i drugi razred njemački, šesti razred i se..., peti i šesti francuski smo učili dvije godine, dvę godine poslje njemački, isto hrvatski i rumunjski, to su ti tri jezika. Ja sam zadnje dvę godine u Rešici učila i engleski. [...] Engleski je bio obavezan kad sam se preselila u školu u grad jer ovdje nismo imali engleski, imali smo kao prvih dva jezika, mater... materinski, hrvatski i rumunjski jer je dvojezična škola bila kot nas. I njemački kao treći jezik smo imali tu, a u Rumunjskoj smo imali rumunjs..., u gradu smo imali rumunjski i poslje engleski i njemački.* După Facultatea de filologie în Timișoara, acum studiază în Croația: *Ja sam završila srednju školu, završila sam tri godine filologije i sat studiram [...] prva godina fakulteta.* Până la facultatea din Zagreb, limba croată a avut-o în școală primară: *Do dešetog razreda srednje škole bila sam u Karaševu. Imala sam predavanja na hrvatskom samo kad smo imali hrvatski i vjeronauk.* Învățători de limbă croată și de religie foloseau graiul carașovean ca limbă vorbită, în timp ce croată literară avea rolul limbii scrise: [...] *i na standardnom i na karaševskom, ovisi. Ovis... ovisi o situacijama jer na hrvatskom kad smo učili, imali smo udžbenici pa odgovarali smo na domaći zadatak kad smo pisali tako... bilo je više standardni, a na vjeronauku govorili smo i karaševski.* Și profesorii români au acceptat limba minorității croate, însă limba română literară înseamnă limba de prestigiu, din acest motiv era obligatorie: *Profesori koji nisu razumeli, koji su iz Rumunjske, ono... do kraja su naučili nekoliko reči, al nisu bili, mislim, tolko oduševljeni kad smo mi pričali na naš jezik jer ipak si između nekih ljudi koji pričaju svoj jezik i ne razumeš sve.* După anul al doilea în liceu, toate subiectele s-au susținut în limba română: [...] *Poslije sam otišla u grad, u Rešicu. [...] i tamo sam samo na rumunjskom učila sve.* La facultate a luat cursul limbii croate pentru care susține că nu a fost avansat pentru ea fiindcă este din Carașova spre deosebire de colegile românce: [...] *Poslije išt... isto na fakultetu u Temišvaru rumunjski, više sam učila ot... srpski i hrvatski sam upisala,*

rumunjski, srpski i hrvatski na filologiji [...] Imali smo... svi profesori koji su nam pričali su nam rekli tako se kaže naprimjer 'što' na hrvatskom, 'šta' na srpskom i tako neke male razlike, al nisu puno toga nam objasnili jer ja sam iz Karaševa pa većinu stvari, os... osnovnih stvari sam znala, a ostale prijateljice koje su upisale fakultet, one su bile Rumunjke i nisu znali ništa i onda su počeli tako ispočetka, ot nule, ajmo reć, i ja sam izgubila puno toga jer... izgubila sam, nisam interes dala.

Pretinde că niște limbi străine uită deoarece nu le folosește foarte des. Una dintre limbile pe care nu le utilizează activ este franceză: *Zaboravljam neke stvari, da. Neke stvari koje sam znala, zaboravim pa poslje se sjetim kad učim ili kad čitam i tako [...]. Francuski sam zaboravila zapravo jer nismo... učili smo te dvę godine u osnovnoj školi... u srednoj školi, gimnaziji. I da, gimnazija je šes... šesti razred, i pęti, i poslje više nikako nisam... Samo neke stvari pamtim što su se ponavljale i što su stale onako, al ne mogu čitat literaturu na francuskom.* Spune că literatură o poate citi în croată ca și în română sau engleză. Însă cărțile în limba germană încă nu are în posesiune. Mai cunoaște și limba spaniolă: *[...] Taj jezik naučila sam iz sęrija. Gledala sam puno sęriji i naučila sam ga i poslje kad sam sreła s Španjolcima, vidila sam da mogu s njima pričat s njima na španjolskom. [...] Da, i čitala sam pęsme što su bile na youtubeu, to je bilo sve.* Limba spaniolă a utilizat în mod scris când a trimis mesaje la prietenii din Argentina. În limba rusă știe o propoziție: *[...] I govori po ruski, njet [...].* În general îi înțelege pe ruși dacă vorbesc foarte încet. Limba rusă nu a învățat-o acasă, ci la facultate: *Ne ot roditelja, nego na faksu kako smo imali... bili smo na filologiji više sękcija koje su imali ruski i francuski i tako i družili smo se pa svi smo si pričali neke osnovne reči.* Limba maghiară nu cunoaște, pe de altă parte ne poate traduce câteva cuvinte romani: *Znam samo nekoliko reči na ruskom i na romani, na... kako se kaže, na romani... na ciganski [...]. Sokares, maj bešao i... ne znam [...].* Însă ultima limbă menționată nu înțelege nici dacă vorbesc mai încet. Cu vecinii romi comunică în limba de prestigiu a satului – în graiul carașovean.

Limbile pe care le folosește activ sunt română, engleză și croată: *Da, rumunjski jer imam... imam prijatelji i čitam literaturu i knjige, najlakše mi je čitat na rumunjskom. Hrvatski također, sat kako studiram, čitam isto sve na hrvatskom i engleski isto tako da ti tri jęzika su na jedno... jednoj razini, ono. Imam prijatelji iz Hrv..., koji sat govore standardni írnavski i prijatelje rumunjski pa dopisivam se i... i s njima, da, i s drugima.* În afară de ziare croate și cele românești, citește și literatura obligatorie pentru facultate. Dacă nu înțelege ceva în croată, caută după traducere în română: *Neke reči što ne razumęm na hrvatskom, pomogne mi na rumunjskom jer više sam učila rumunjski. [...] Da, i sat nadopun..., nadopunjavam si hrvatski.*

Acasă are o ortografie română și vrea să-și cumpere o ortografie croată pentru că are nevoie de mai multe cărți: *Da, imam pravopis rumunjski i sat želim kupiti pravopis hrvatski jer inače sat tražim na Hrvatski jezični portal i tamo tako tražim reči i sve. [...] Ili u knjižnici knjige kad mi je potrebno za lingvističku antropologiju i tako neke... neki pojmovi, neki termini ako si moram naučit i objasnit šta je i vidjet kako-tako.* Filme și seriale urmărește în limba engleză. Însă ascultă cântecele croate, mai ales a dansat în ansamblul folcloric din Carașova și acum face parte dintr-un ansamblu în Zagreb. Cu prietenii din Croația vorbește în croată, dar câteodată se exprimă și prin cuvintele dialectale, ca și interlocutorii ei așa că s-a întâlnit cu niște expresii din alte graiuri croate.

Mai departe, ne-a descris niște situații unde la instituții oficiale, în locurile publice poate utiliza și graiul carașovean. De regulă, acolo se vorbește în limba română, excepții se fac numai dacă la aceste poziții lucrează un cunoscut, adică un vorbitor al limbii croate, atunci comunică în dialectul carașovean. În rest se acceptă doar limba română fiindcă românii nu cunosc limba lor: *Moraš se prilagod... prilagodit službenicima kot policije i... sat ovisi po dućanima, ako su Rumunje koji dolaze i ne znaju, nisu... su nekoliko godina tu, ot jedne il dvije pa ne znaju karaševski, onda moraš se prilagodit njima jer ne razumu, a ovi koji su stari ipak znaju, tu žive ot... mnogo godina, nauče karaševski jer bake i đedovi stari ne znaju rumunski.*

În satul carașovenilor liturgia se realizează în limba croată literară. Numai la sfârșitul liturgiei apare carașoveană când preotul declară informații. Informatoarea respectivă nu consideră că există multe distincții între dialectul lor și croata literară. Însă limba croată literară nu o utilizează deloc în România, după ea excepții fac angajatori în firma de origine croată: *Samo ima ljudi koji rade za Hrvatsku po... kot Telekomu il na nekim drugim mjestima pa tad se služe... ovako ne.* Această informatoare crede că între graiurile satelor Clocotici și Carașova nu sunt remarcate prea multe diferențe: *Svi smo skupa, imamo zajedničko podrije..., podrijeklo hrvatsko i... imamo samo neke reči, kao na primjer, mi kažemo 'svjetli se', oni kažu 'se likišti' ili 'bliska se' i tako [...].* În ceea ce privește comunicația cu prietenii din toate satele croate, fiecare dintre convorbitori folosește limba sa maternă și toate persoanele se înțeleg fără bariere lingvistice. Spune că în Carașova au grijă de limba proprie, mai ales în timpul manifestărilor religioase: *Imali smo... imamo recitali i tako pjesmice, imali smo jedan... jednu... jedan grup ili kak... i svakog puta smo se susreli poslje vjeronauka i išli tamo pa pričali il čitali i tako.* Însă, graiul carașovean nu apare la programele de televiziune: *Na karaševskom ne, nemamo, al imamo na standardnim hrvatskom, Hrvatsku grančicu i imamo... još moji prate na televiziji*

programi. În fiecare duminică bunica Informatoarei se uită la liturghie. În general urmăresc întâmplări din Croația după programele de televiziune HRT1 și HRT2.

În comunicația scrisă Informatoarea 1 se străduiește să folosească formele întregi și să respecte normele gramaticale ale fiecărei limbi: *Na hrvatskom standardnom pa... nešto kratimo, nešto ne, neke riječi... ovisi s kim pričam i tako, svak kako priča, al pričamo hrvatski standardni, na karaševski također kad pričamo, pričamo karaševski pa ubacimo neke rumunske reči, na rumunski isto. Uglavnom, ja ne kratim jer kako sam završila filologiju, ne sviđa mi se kratit, i to, i uvijek stavim točku, zarez i sve [...].*

Pentru a ne povesti niște amintiri din copilărie, interviuată a ales două întâmplări: *U osnovnoj školi kad smo bili za prvog travnja... išli smo... kao bio je dan kao... kako... ziuva pččlālali kad nekog prevar... [...] i vodili smo... uzeli smo našeg kolege, Ivan, a bili smo mali, drugi razred osnovne škole, uzeli smo ga pa nosili smo ga u baštu tamo i rekli smo profesorici da smo ga ukrali, kao da smo... da to napravili, ono, bilo je smešno i svi smo se smijali, bilo ljepo. [...] A još pamtim i ljep događaj kad je... smo bili u četvrtom razredu osnovne škole pa su došle nas snimat televizije i gledat, mi smo bili u narodnim nošnjama, ja sam imala tad venčić na glavi i kolegica mi je imala maramu, ispod marame sve što je... kapa i što je potrebno. I su nam gledali nošnje i nas, i snimali i slikali tak da je bilo super. În ceea ce privește folclorul, ne-a descris cum arată costumul popular după o fotografie: *Ovo je parta, tu je ogrljak, oplęte, keca, ispod kece imamo popruk, kanice. [...] Popruk je svežan s kanicama i polę. Ovo su polę što su nabrčkani skroz, uštirkani. Tu imamo pantlike i pe... peklje, da, i na leđima imamo pekljice, da. [...] A na glavi ovo je parta. [...] Da, parta i imamo i frizuru posebnu kao jedna pletenica i još jedna mala pored i to se sve sveže na vrh glavi i na vrh glavi se uhvati kita cvijeća. A narodnu nošnju moramo ic ko neke..., mali koraci i tako jer... male korake jer je skroz uštirkana i ne može se hodat brzo.**

La sfârșitul interviului Informatoarea a declarat că este mândră de limba sa maternă și că niciodată n-ar putea să-o uite pentru că face o parte de ea fiindcă tot ce învățat, a învățat prin graiul carașovean.

4.1.2. Biografia lingvistică II

Informatorul 2 în luna mai a împlinit 55 de ani. S-a născut în Carașova și nu dorește să se mute din satul acesta: *Ako nešem išel dosat, ovdje, ovdje sam rod'en, ovdje tu umreť. Întreagă*

familie este de origine din satele croate: *I moj djeda i... moja majka, baka, je bila iz drugoga sela, došla je mlada u Karaševu, iz Njemiđa kako sam im kaza, znate. To je nekoliko, koliko... neki pet kilometara. Jeno pomalo, pomalo selo. Znate, ona je došla u Karaševu snaju. [...] Ne znam, ja nisam.. sam zaboravio, zabio sam. [...] Pa ja sam našel i neke dokumente, znate. Naši, naši... prije mojega dede, njen otac i njen djeda, oni su u... bili smo pod... pod Austro-Ugarskom, znate. I onda su učili samo na mađarskom jeziku, znate. Imamo, i sat sam našel neke, neke dokumente na mađarskom pisane, znate [...].*

Însă începutul istoriei al minorității croate nu-i este clar: *E to više ne znam, nešu mi kazali naši star... Kako su stigli, oni su stigli... pa izbeglice su... su došli, znate. Pa kako... kako sat beže ovi ot, pa ot rat..., ot Tur... Tur... ot Turaka. Samo... samo tak valjda da su došli, do... sigurno, jer su se u selu... jedino prvo kažu da nije bilo ovdje selo. Kažu će imamo neka mjesta tamo, znate, kat se po... ide u grad, u Anjine, imamo neka mjesta što se kaže selište, znate. I po kaže, tako sam čul ot starih će... veli će tu je bilo selo i komanda je negdi malko podaleko ot tog mjesta bila komanda, kako kažemo, mjesna zajednica, znate. I Buj, kažu na Buju da su bili, a po kažu da smo mi Bunjevci, jesmo, nismo, ne znam ot kojeg korjena, kako se tem... nego samo iz Îravske se teglimo, normalno, sigurno.*

În școală s-a educat în română, dar a ascultat și subiecte de limba sârbo-croată și rusă: *Morali smo rumunski će smo u rumunskoj državi, znate, rumunski i smo imali rumunski i srpsko-hrvatski, znate, mi smo i Srbi i Hrvati, učili smo i tirilicu i latinicu, znate, smo pisali. I ruski smo učili, a da, vreme, vreme komunističko, vreme to bol... komunističko. În Carașova a mers la școală primară: [...] Imala je... samo je... jednu sobu, mi kažemo soba, kako da kažem, novo, znate, jena soba i druga soba i proći te sobe sedel je mešcer. Tu je sedel š njenom ženom i ja sam išel... prvi i drugi su išli do podne, priplani do napreji, ot ponaje do napreji kako kažemo mi, i treći i četvrti smo išli otplani, poslepodne, znate, do četiri razreda. Posle smo pošli u školu gore, gorje u gimnaziju u školu. Limba rusă mai cunoaște, dar declară că a slăbit fiindcă nu o utilizează des: [...] Malo, malo, malo, malo ruski. Da... da... da četam, možem da četam ruski, znate, će smo učili... ma potęško četam otkat više ne... znate. Cu toate că și învățatori au înțeles un pic graiul carașovean, la cursurile în general au folosit limba română: [...] Pa dobro, ovi mali, dok smo bili mali, znate, oni su znali i... i karaševski, naš jezik, ma... malo, znate, su razumeli će tu su sto... tu su sedeli i... tu... i onda su se naučili oni, makar će su dolazili... pa tud'i su bili narot.*

Familia lui astăzi folosește graiul carașovean amestecat cu expresiile române: [...] *Rumunske reči mnogo upotrebljavamo mi u karaševskim jeziku našem, u irvatskem, da kažem.*

*Normalno, hrvatski je naš jezik. Naši stari su pričali, ne su znali nit... niti... niti jenu reč rumunsku. Tot așa, limba română nu cunoaște atât de bine ca pe cea maternă. Pe de altă parte cunoaște câteva cuvinte din engleză, însă preferă să folosească graiul carașovean: *Mi pričamo, ovako pravo pričamo, znate. Upotrebljavamo i riječi rumunske i sat kat smo pošli i po Austriji i svudi, i nemačke riječi kao što znate. Ja... ja, meni mi je tako čudno, znate, da kat one kažu 'oke'. Kat, zašto ti kažeš kot tebe u državi, i kot tebe doma, imamo... imamo... 'dobro' je naš, na naš jezik i na rumunski 'bine'. Zašto mi onda moramo da kažemo 'oke'. Če mi moramo da uzmemo ot... ot Amerikanca da kažemo 'oke'. Možemo, mi kažemo 'dobro'. Znate, ma dobro nije to nikak, nikakva... ne, ja bolje, ja bolje kažem 'dobro'. I čak bio sam malo, kat sam bio, u dve iljade sam bio u Austriji, sam radio malko i ne sem kazal nikat 'okej', 'gut'. Toliko sam naučio, ne sem morao drugo, 'gut' ili 'dobro' mu kažem mi hrvatski... hrvatski, karaševski, kako da kažem, da, kako mi govorimo, ne znam. În străinătate a învățat un pic germană: [...] ne sem mogel da naučim njemački, ne sem niti bio... pa št... koliko, dve... dve, tri reči. Pa šta sam radio, tri mešeca, toliko [...]. În ceea ce privește limbii străine ale vecinilor, maghiară nu înțelege deloc. Pe de altă parte limba romilor cunoaște un pic mai bine, dar nu-i înțelege pe vecinii romi: *Iz... mad'arski nije, ne znam ništa. Ot ciganskoga, to mi je meni, ja, mi je bilo, mogel sam, makar... ne sam, znate, ne smo, ne smo... znate, oni su tu mam blizu. Ma znate, ne sem rasal sa njima, znate, onda ne možem da znam, nekoliko riječi tamo. Kajžas i 'šta radiš', 'kat'... toliko, i drugo, druge... ne, ne, znate. Ne sem, ne sem naučil, a mi je žal če ne sem... ja sam kazal A. i M. možete da učite i ciganski jezik, če i če... i t'em možeš da prod'eš čeli svijet.***

Limba croată literară întâlnește în biserică: [...] *Če mora da Evangelika četa, znate, on mora pravo iz Biblije pravo standarski, znate. Ovako poslje pripovjetka njim po kaže... po kaže njim malko i po našem, znate. Je, kat upotrebljava i rumunski če on je bil puno godine, je rekel dešet ili dvanajst godine na rumunskom, znate, je... je bil misnik. Njemu je malko, kazal je on si je sam, malko mu poteško da priča jer on je naš pa rod'eni Karaševak, Hrvat. A folosit-o în timp de trei luni când a lucrat în Croația. Pe lângă croată literară la televiziune nu se poate auzi și graiul carașovean. Îl folosesc în folclorul propriu care obține și niște caracteristici sârbești, ca și cele românești.*

Informatorul declară că graiul carașovean are prioritate în satul lui, pe cât limbă de prestigiu în orașe prezintă limba română: *Ne možem da govorim, da govorim samo rumunski ako znam, če poznajem jezik, jezik hrvatski ili karaševski kako kažete. [...] Kot nas u selu imamo... pa govorimo karaševski, znate, ali u gradu moramo govoriti rumunski, znate. În forma*

scrisă folosește doar limba maternă când contactează fiicele sale. În caz că trebuie să scrie în română, preferabil revine cu un telefon.

Pentru sfârșitul interviului ne-a povestit cum a arătat copilăria lui: *E to smo... sigrali smo se, igrali smo se tu i posle smo morali... idemo s... kot kraf, nosili smo, tamo su sedeli kot... u polju, imali smo s... kako se kaže, salaš mi... mi velimo, pojata, kako se... znate, gdje smo za... zatvarali stoku, krave, telaca. I čak i... i svinje smo držali tamo u polju, znate. Ot ovako proleći, ot D'urd'evana pa malko kat nestane voda pa si morao dot... dotjerit domaće tamo u vali, u T'okini, nije bilo toliko puno vode, znate. I igrali smo se, ko igre su bile, nisu bili ovi telefoni, bili su 'pasa misi', ako smo imali loptu da se posigramo malko, ako ne, fijaljka bila... i to... drugi, drugi... to je... .U školi posle smo išli, išli smo kat smo bili malo, u osmim razredu smo išli kroz jednu pećinu u... pak tamo ozli Jabalčama... se kaže na to... i to je tamo... pa imamo mi i naše livade rumunske, se kaže... ovaj Ponikva i... i de je ovaj Komarnik, se kaže. Tamo je bila jedna pećina, znate. Svi u školi smo bili, smo bili s grupom i s ghidom, znate, je bil ghid i ne je preveo kroz tu pećinu iz Komarnika, u Ponikvi smo izlježli, izati, znate [...].*

4.1.3. Biografia lingvistică III

Informatoarea 3 are 43 de ani. S-a născut în Reșița, toată viață trăiește în Carașova, însă lucrează în Austria unde s-a împrietenit cu minoritatea croată din Austria: [...] *sat idem u Austriju da radim, ne, a ovdę sidim*. Părinții ei au fost carașovenii care au înțeles doar limba lor maternă și română și cel puțin niște expresii în maghiară: [...] *otkat je bilo, ne, pod Ugarsko tamo malo, ali to u školi što su majke stare, ne znam, tako su se učili, ne, malo ugarski, ali mi ne. Ja samo znam da se prekrižim, to me je moja majka naučila [...]*.

Și această Informatoarea a mers la școală în Carașova: *Da, sam išla. Osam godina sam bila ovdę će je bila revolucija i ondak, ne, tako je došlo kat se zamęnil Ceaușesco, onda kat su poumrili sam uvatila osam godina ovdę, sam učila osam godina ovdę školu [...]*. În școala respectivă a învățat în română, dar a avut și cursul limbii ruse și franceze: *Na rumunskom smo imali samo jednu uru što smo učili hrvatskoga, ovako se učilo meru ruski jedna ura i francuski jedna ura, vako smo imali u jednoj nedelji tako. [...]* Ruski bi znala da citam, francuski da četam malo... ne znam što je, što... više sam zabila pa nisam, ne, to što smo u školi, što je bilo jedno u jednoj nedelji jednu uru i to je premalo bilo što smo učili, ne. Codul carașovean s-a utilizat numai în situații mai familiale între membrilor minorității croate: *I irvatski, ne, irvatski jednu uru, ali mi smo se deca po irvatsko pominali kat izletnemo fraj ovako paozo ovo. [...]* Samo što

su učitelji, ne, oni su... što su rumenski, ha mi ovako između nas kat oni prođu, mi smo svi se po hrvatsko pominali. [...] Oni kat prođu u kancelariju, a mi se zeznemo, imamo, ne, pauzo ovo što se veli, mi smo se po hrvatsko pominali svi. Samo malo Jabalče, to što je selo tamo, malko se... po rumenski tamo govore, ali to je... znaju, razumu sve, ma oni sat su, je li, malko moderni da su i oni, tako da [...].

Limba croată literară nu-i foarte clară, trebuie să se străduiască să-i înțeleagă pe croații: *Hrvatski malko sat razumem ovako, al ne znam sve što je nemški, ne, če id'em ovamo i sat sam na nemškim, tu, te... ne, ne, sve razumela bi, razumijem tako poviše, ali ne znam, treba jako mnogo da se mislim što da kažem najzat... je potęško za njemško, a ovako da se snad'em, se snad'em. Bazele limbii germane folosește la locul de muncă în timpul comunicății cu doamna la care lucrează. Acolo s-a întâlnit cu minoritatea croată din Austria cu care comunică des. Însă înainte de a pleca în Austria, un timp scurt a lucrat în Serbia unde a folosit limba sârbă. Mai departe declară că limba maghiară nu cunoaște deloc, însă pasiv cunoaște un pic limba romani: [...] *Je, samo ne znam da govorim ciganski, sam imala proti mame tamo jednu... Cigani su kupili stan, ali nisam se ciganski jezik, nisam se naučila [...].**

În familia ei toți sunt croații în afară de ginerele surorii ei: *Da, mi si ovako govorimo. [...] Ne, pa mi nismo niti jedni, samo moj zęt ot sęstre, tej je Rumien iz Anjina, ali i on se naučil, ovako zna hrvatski da..., koliko godina je sa šnjom. On malo sa šnjim se po rumunski, drugi put mu ukažemo ovako, a mi ne, mi smo... kat smo Hrvati nema što rumunski, mi se... mi ovako se pominamo, govorimo.*

Pentru limba în mod scris nu are destul de timp. Nu trimite mesaje, telefonul său mobil folosește doar pentru apeluri. Însă citește Biblia în limba croată literară: *I svęte knjige vamo mi čętamo to tako i u crkvu mi dragu mi molimo [...].* Spune că îl înțelege pe preotul fără obstacole lingvistice când citește în croată literară.

Pentru graiul satului Clocotici crede că nu diferă foarte mult de graiul Carașovei: *Malo, malo oni drugač imaju dijalekt vako, ne znam kat je ovako 'oči', oni vele 'šolokate', 'rizatori', drugi neki... oni imaju drugi jedan akčent, malo viseli svaki imaju... ima jedan drugi akčent, mala razlika je, ne sve isto baš kak oni [...].* Despre limba sa maternă spune că niciodată nu-ar uita: [...] *To... to sam tem narod'ena i tem t'u umrit, jezik kak sam rekla, to mi je moj jezik. Sve je lepo ovako, sve t'u poslušati ovo, ali samo jezik nigde, jer kat umrem, samo t'u ga zabit, drugač ne. Tem sam se narod'ila, kako velim, tem moram... tem t'emo umrit, to je naš jezik, materski.*

În sfârșit s-a reamintit cum arătau zilele copilăriei sale: [...] *Dalas je bil jedan film, toga smo tili, bižat do salaša kat idemo, krave smo teli čuvati i sve. U školu pa na seño, svega smo tili radit, nismo znali da sidimo, ne bilo ovo ovako, al smo imali lazno za sve. I da očistimo i da skuvamo i sve smo teli se naučit. Smo morali nevolje sve da nauči, a sada nemaju lazno za niš, samo za endi, je jako žalosno. Niti da se razgovaraju niti ništa ni pripovitke, smo teli majku vikat, ona im teta pripovitke pa i z radijo, onda šta je bilo, radija tam. Ja sam im teta ret', ajde mi povedaj da ja ča nešto napišem, da popivam i ja, da pevam, ona mi teta... Tako smo se teli, smo teli tegljat k noři, sidet. Večer smo vezli, smo štrikali. Kat je sobot... i nedelja smo se teli v meřu hartat, svi smo teli susedi ovako, divičice, deća, svi lepo skupa dojt', a sat nitko ni s kim se ne družı, ovo je jako jako jedna žalost. Ovo je kao kat smo pustinje stigli. Ja velim ko bi se pojednot' to vreme zavrnilo...to bi bilo jako lepo za mene. Da su berem znale kako je to, to je jako žalost... smo stigli i kako te pot' dalje, ne znam, jedna žalost.*

4.1.4. Biografia lingvistică IV

Informatorul 4 are 51 de ani. A trăit patru ani în Timișoara, șapte ani în București și doi ani în Austria. Adresa lui cândva era și în capitala Croației. Însă în momentul de față temporar locuiește în Timișoara, iar permanent în Carașova în casa familială care s-a construit în anul 1848 ce înseamnă că familia lui face a cincea generație. Bunicul lui a știut și limba română, dar bunica nu a cunoscut alte limbi decât croată: *Deda je službenik, radil je u komandi. Pa je onda znal i dobri vlaški jezik, služil je kataniju, vojsku.* Informatorul nostru are mai multe diplome, este: *profesor hrvatskog jezika, teologije, šumarstva nešto manje i vjerojatno uskoro pedagogije i opet teologije.* În școala primară și la liceu a învățat limba franceză și rusă. Limba franceză înțelege și astăzi, o poate citi perfect, însă limba rusă nu o mai utilizează: [...] *i nakon osnovnog školovanja u Karaševu, otišao sam u Temišvar, u srednju školu. Tamo sam učio ruski jezik budući da je primjetila da dobro čitam, profesorica, onda je stalno mene pitala. Nije imalo teorije da dođem... ću doć nespreman na ruski jezik. I tako da... shvatiš da znaš ruski, ne znaš ni kako.* Declară că nu citește prea mult în franceză și rusă deoarece nu are destul de timp liber pe lângă literatura obligatorie în croată și română. Rusă a folosit-o în mod scris când a participat în studiul de doctorat la Chișinău, dar mai des a folosit limba română: [...] *Kad to ostaviš, ostavi te kao i matematika. Dok si u tome, okej je, nakon nekog vremena, pogotovo kad si filolog po struci, naglasak ti ne odgovara, rečenice ti ne odgovara, strijepiš da bi sad ne znam koju riječ*

preinačio i suzdržan sam. Română pentru el niciodată n-a prezentat vreo problemă: *Mogu apstrakcije hvatati s njim*. În timpul liber a mers la cursurile de limba engleză și germană.

Învățătorii, adică profesorii lui au explicat teoretic utilizarea limbii croate, însă niciodată n-au predat chiar în limba literară: [...] *Ne pamtim taj dio kao dio koji bi tražio da bismo nešto baš temeljito učili, nego više onak, teorijska, sustavna razina, sustav opravdava sebe, ja to tako tumačim*. Informatorul respectiv este lectorul limbii croate așa că ține cursul de limba croată literară și cursul de cultura și civilizația Croației în limba română și, bineînțeles, în croată literară.

Spune că limbile țărilor vecine nu cunoaște, mai ales pe maghiară. Totuși câteodată înțelege ceva: *Možda slovenski i bugarski, ne znam. Uhvatio sam period kad su Poljaci išli prema Crnom moru pa sam se mogao s njima sporazumjeti bez ikakvih problema*. Fiindcă a trăit pe lângă romi, au devenit prietenii așa că știe câteva expresii: *Da, da, da, imam susjede Rome pa se možemo onak... ako ništa drugo opsovat, makar mi to nije u naravi*. În fiecare zi comunică în limba română și croată literară. Graiul carașovean folosește în anumite situații: [...] *Karaševski mjesni govor, po potrebi, u sredini smo i čudno je da sad, ne znam, počneš filozofirati ili kažem vulgarnu riječ pred tvojim ljudima, nego onak, pitam se suzdržan, nastojiš ih razumijeti i prenijeti im da vas razumiju*. Îl utilizează în fiecare dată când se întâlnește cu membrul minorității croate precum și la liturghie: *Da, da, da pa župnici govore, sad istina pod misom i misu držimo na standardnom, osim tako propovijedi gdje ubaci poneku riječ domaću* [...]. De asemenea, la instituțiile folosește graiul matern fiindcă persoanele oficiale nu sunt educate în limba croată literară. Declară că între graiurile satelor Carașova și Clocotici nu sunt prea multe deosebiri: [...] *Ma to su nijanse nekakve, beznačajne, insignifiante, ko što bi rekli romanisti. Ne znam, ako kaže idem na brež, čekaj na brežu mi je knjiga, onda znaš da je negdje na... na ormaru ili negdje visoko, nije na brijegu brijegu*. [...] *Ili pak sāt – kāt kažu u Njermid'u ili set – ket u Ravniku, al to su nijanse svugdje* [...]. Spune că nici accentul nu diferă mult, că se înțeleg foarte bine. Pentru a păstra cultura tradițională, carașovenii în cursul anului, adică în timpul sărbătorilor organizează niște spectacole: [...] *Pa lijepo je čut onak... nikada neće iskonsko biti tako lijepo i tako zvučno ko na mjesnom, materinskom* [...]. Informatorul nostru s-a silit să reprezinte două ziare noi, însă n-a avut succes nici la »Udruga blaženog Ivana Merza« nici la »Demokratski savez Hrvata u Rumunjskoj«.

Intervievatul a învățat limba literară sistematic la universitate: *Počeo sam tu, nešto malo, jako malo, šok je to bio, znate. Nisam imao... nekakav strašan termin i sad upisati odjednom hrvatski jezik na Filozofskom fakultetu – vau! Ali dobro, petnaest ili šesnaest sati dnevno*

pisanja, slušanja, govorenja, druženja, doveli su do toga da ponekad ja položim ispit, a moji kolege padnu. Naprimjer, evo čisto onak... i to onak, to mi je dalo snagu [...]. S-a întâmplat că în Croația a utilizat limba română: Pa... prevodio sam. Krenuo sam s prevođenjem, prevođenjem negdje u dvanaestoj godini. I s obzirom da sam srednju školu završio tu i pohađao tu za vrijeme kad se na televiziji, rumunjskoj televiziji prikazivala samo politika, Caușescuova politika. Ali u Temišvaru se jugoslavenska televizija pratila. Svaki je... svakog vikenda je bio filmski maraton. Ja... kad sam... nije mi bilo svejedno, znate, okupe se učenici, pedagozi, profesori i tako dalje da vi morate prevodit. I prevodio sam. Devedeset i četvrte, pete, kad sam počeo prevoditi u Rumunjskoj, onda sam htio to dovesti do neku stru... do neke stručne razine. Vidio sam kako ljudi rade, služio se pojedinim materijalima i tako dalje, pa sam stigao do profesora Ivira, Vladimira Ivira, jednog od čuvenih profesora koji predaje baš prevođenje, znate. Rekao mi je: gledajte, ako želite biti uspješni prevoditelj, vi morate imati podijeljenu svijest. Jednu koja sluša, a slušanje ide sedam puta brže nego govorenje; i drugu koja radi, koja to pretvara. Onda sam sam sebi rekao: čekaj, ni nesvjestan tada ja sam ustvari izvježbao tu podijeljenu svijest. Sada ovisi o rječniku, sigurno da stručne termine nemate, niste prevodili iz ekonomije. Bilo je i filologa koji su se bavili i tom gospodarskom problematikom, recimo..., ali velika većina filozofsko-idejne, humanističke, i tako dalje, naravi. Pa i ono što sam studirao. U tom, na tom polju sam imao razvijeniji rječnik i to mi je išlo lakše, a onda sam krenuo učiti, raditi temeljito, baviti se s onim drugim granama koje bi trebale pokriti pa se tako latiš, latiš i međunarodne i nekih drugih ekonomija i inih, a napraviš, pa zašto ne i politologije, malo ojačaj filozofiju i govorništvo [...]. Acasă are mai multe cărți lingvistice, ortografii și dicționare. Crede că, printre altele, are și gramatica veche a lui Tomo Maretić. Varianta standard a limbii croate o folosește pentru a vorbi cu croații din și de afară de Croația precum cu studenții din Timișoara și din București. În caz că persoană nu cunoaște prea bine croată, Informatorul 4 este gata de ajutor.

Cu toate că în general nu urmărește programele croate de televiziune, câteodată se uită la liturghie. Își amintește cum se uitase la meciuri și filme pe televiziunea Iugoslaviei. Însă astăzi se uită mai degrabă la cuvinte, nu la înregistrări. I-ar interesa doar o emisiune importantă care merită să-o vadă.

La întrebarea dacă ar putea să abandoneze limba sa maternă, a răspuns prin următoarele propoziții: *Ne bih volio. Ne bih volio, znate, jer... Evo, imamo primjer stare hrvatske književnosti da nam Turci nalegoše na jezik, a to znači na narod. Mislim da je jedno povezano s drugim, razumijete li me... Nestankom mjesnoga govora nestat će i Karaševci, a to ako su*

uspjeli u težim prilikama, zašto bi danas. Ja se iskreno nadam da će biti dovoljno jak razum i slušat savjet da ne podlegnu glupostima i da, i da se otupe.

În toate limbile cu care dispune, Informatorul nostru se străduiește să fie scurt și clar și în comunicația scrisă. Pentru sfârșitul convorbirii ne-a povestit cum a început să citească: *Znači, početak ulaska turenja u svet pisma i slova. Moj đed je bil đeda, đeda s neninge strane. On je svako malo nesto... nešto pisal pa i čet. Nema mnogo knjige, ali tu i tam, knjige jasno su bile verske naravi, molitvenici... Bibliju nešem videl, ali molitvenike ješt, veñac, stari veñac. I onda bil sam ga... na glavu da mi pojavi koja su slova. Naučil sam sve slova dosta živo. I sat sam ja... kako idu slove jeña za drugom, ne, majka, bila je baka, ona je čurala, čurala, izrađivala je narodnu nošnju i... i u tem čuranju su motivi svakijaki cvijetni, štečijni na nošnji te veli sat... i pitam ja kako da povežem one slove, će vidim će te vidu, ti stavljaš slove jeñu za drugom, pardon, i nastane reč. Pa veli: uzmi si ot majke iglu i konac i kako veže ona tamo na d'oled'u, tako i ti svoje. To bi bila tako smešna priča, znate. Povežal sam ju malo kasnije, ali tad ne mogu. Eto, to bi bila priča kratka.*

4.2. Biografiile lingvistice ale locuitorilor din Clocotici

4.2.1. Biografia lingvistică I

Informatorul 5 are 68 ani: *Rod'en iljadu đevetsto pedęset i prve godine peñnajstog jula u Klokotiču [...].* Toți strămoșii lui sunt din Clocotici care au comunicat doar în graiul lor croat. Doar bunicii și tatăl lui cunoșteau limba maghiară. După ce a împlinit treizeci de ani, Informatorul nostru a plecat în Germania pentru a lucra. Acolo a locuit treizeci și opt de ani, apoi s-a întors în Clocotici pentru a trăi liniștit în pensie: *No sada sam u peñziji, živim ponovo, iz... iznova ovđe u rodnom selu. To je moja kratka istorija. Însă nu plănuieste să stea în România deoarece familia lui este așezată în Germania: Pa ne, po svemu ne možem da stanem jer ja imam... moja čela familija ili porodica živi u Nemačkoj. Imam tri t'ereteta, to dod'e dva sina i jednu đevku ili k'terku i oni... đevet unuka, i ti su svi u Nemačkoj, pa zato moram i želim da i sa njima živim. Copii lui cunosc trei limbi – română, germană și carașoveană: Sa đecom lično na svi tri ježika. Nemački uglavnom, krašavski ili hrvatski, ali i rumunski. Jer obadva sina imaju... žene njine su Vljajne, iz Moldove, iz Rumunije... Vljajne, da, iz Rumunije, iz Moldove veť daleko, mnogo daleko odavde, kraj ruskoj granici i... đecom, samo, jedino dva znaju rumunski. Oni drugi nijedan ne može da govori hrvatski ili karaševski jer nisu živeli sa mnom ili mojom ženom i zbog toga nešu... jer đeca, hteli su da njina đeca bolje govore, unuci moji, da budu spremni*

za školu i zbog toga izgubili su... i to mi je žal, ja... zaista to je jedan veliki gubitak za moju familiju, porodicu. Pe de altă parte, unul dintre nepoții a vorbit carașoveană când a fost mic, însă astăzi nu mai folosește activ acest grai croat, îl cunoaște doar pasiv. Informatorul respectiv cu surorile sale, care la fel locuiesc în Clocotici, comunică în codul carașovean: *Ovdę govorimo svi, kako mi kažemo karaševski jęzik, što dod'e jedan stari hrvatski dijalekt, najmanje tako mi mislimo i znamo. I toga još gajemo i drago nim da možemo da govorimo i da država, rumunska država nam to omogućila veť za vreme komunizma, a i sada je bolje, možemo da držimo naš rodni jęzik.* În Germania folosește trei coduri lingvistice: [...] *Uglavnom sa snajama govorim rumunski, vlaški ako sam kot njih jer žęle i one da drže jęzik... da drže jęzik, da ne izgube. Sa sinom, s obadva sina najviše karaševski... karaševski. Unuci, moram, jer kako sam vam kazal, ne razumu, onda moram nęmački [...].* Graiul satului folosește tot timpul când locuiște în Clocotici unde îi place foarte mult acasă. Spre deosebire de poliția unde comunică în română deoarece acolo îi întâlnește doar pe români, graiul carașovean îl utilizează la primărie fiindcă acolo lucrează membrii minorității croate. Pentru graiul croat din România spune că diferă între cele șapte sate: [...] *Svi sędam sela, možda Lupak, ne znam, nešam čul da ima mnogo drugi, drugi reči, ali oni drugi... razlikuje se Ravnik, razlikuje se Karaševo, razlikuje se... Jabalče je veť izgubilo, onamo se veť skoro više rumunski govori. Pomešali su se narot, suviše mnogo s Rumunima i onamo je veť tužno da se gubi naš, naš rot. A ovi drugi svaki... svakako ima svaki nekoliko reči ili jedan... završe se reči inako, onda taj... ta terminacija, ta... taj dijalekt se razume, se seti, se čuje, da.* Limba croată literară aude foarte des uitându-se la televiziunea croată, ca și la radio: [...] *Na Temišvaro, nego to je jedan sat u sędmici, jedan sat u sędmici. To nije naš, da, to je za nam... dozvolili, odobre da imamo i na naš jęzik [...].* Această oportunitate are minoritatea maghiară ca și cea germană: [...] *Fala Bogu imamo dovolno odobreno i omogućeno da imamo i na naš materni jęzik, da, da.* Limba croată literară întâlnește în »Hrvatska grančica«, revista croaților din România. În afară de asta, urmărește muzica sârbească: *Mi dragovoljno gledamo srpski programi jer nadati smo više sa srpskom muzikom, mora da prepoznam. Tu smo blizu njij i srpska muzika je nam više poznata nego írvarska. Írvatska... samo naše stare znamo i ako gledamo neke nove iz Írvatske, a srpske znamo veť skoro svaku nedelju, svaka igranka, svako veselje, tu je srpska muzika. Tu je... jer smo tu živęli kraj granice sa Srbijom.*

În școala primară până la clasa a patra lecțiile erau în limba sârbo-croată: *Jedino ti četiri... te četiri godine, ot prvog do četvrtog razreda, to je bilo na srpsko-hrvatskom jer učili smo i kirilicu i latinicu za naš hrvatski jęzik. To je bilo veť moguće u komunističkom vremenu.*

După clasa a patra, limba oficială era română: [...] *naučili da govorimo rumunski. Posle smo do osmoga razreda, imali smo samo jedan sat na nedelji srbsko-îrvatski, ono drugo rumunski.* Până la clasa a opta a învățat limba croată și rusă: *Stranski jezik bio... bil je ruski.* [...] *Znam, ali veť izgubiš... ne moţem da govorim kosivno, te... tekuće, tekućno da govorim ne moţem, ali razumem sve, da.* După școala primară a terminat liceu și școala electrotehnică. Spre deosebire de generația lui, în perioada contemporană copiii vizită grădiniță înainte ce plec la școală obligatorie: *Oni uče veť rumunski ot mala, ot četiri, pet godine, kat pod'e u školu, onda veť može da razume.* Încă o limbă străină a putut s-o aleagă așa că a mers la cursurile de limba germană: [...] *To je bila i moja ţelja, a i imal sam u vidu i ovako i onako da idem u inostranstvo. Nisam... ja nešem otišel slobodno, ja sam mora... moral da prebeţnem preko Jugoslavije, bivše Jugoslavije. I to je bila moja namera i za to sam i učil nemački.*

În maghiară cunoaște câteva expresii: *Malo, par reči znam jer moja pramajka je govorila pa pitalo sa... pital sam ju ja ponešto, ali nisu... nešu veťem razgovarali. Deđa je veť bio umro, oni se nisu, veť... veť razgovarali, to je bilo i za Austro-Ungarskom kraljevstvu jer vi znate da je ova teritorija bila pod Austro-Ungarskom i oni su to učili, ali mi neşmo više dobili... moj tata više je znal, on je veťem, on je mnogo više naučil, a ja ne, ne [...].* Însă nu-i place prea mult faptul că o minoritate națională nu trebuie să se educă în limba oficială a țării fiindcă în general mai întâi trebuie să cunoaștem limba țării în care suntem: [...] *Ja vidim kot nas. Jedino što meni ne... ne drago u Rumuniji da manji... Mađari u mađarskom krajo dobili su pravo do fakulteta samo na mađarski. I ne oću, ne bi teļi da uče rumunski jezik, a žive u Rumuniji. I to nije pošteno, to je veť mrţnja, to je veť... nije, nije normalno. I da su do... odozvolili i odobrili ovi naši parlamentari i ministari, to nije pošteno... Ja znam u Ne... Nemačkoj, kat sam ošel onamo, pa neşu mi dali ni radnju i nikakvu šansu dok nisam moral da govorim, da govorim prvo, da se moram razumeţi sa rodnom, da. I to je u svakoj državi proces je to, i tako je normalno. Hajde, da možeš još deşet jezika da govoriš, to je nije zlo, ali ne da ne govoriš državni jezik, to je bezobrazluk, bezobrazluk. To jedino u Rumuniji, ja mislim da ni... ne postoji nijedna država na svijetu da to tolerira. [...]* Lično da vam kažem mađarski jezik ne interesuje me. *Ne, ne da mrzim, ali ne... mislim da je suviše teţak za mene, sasvem drugi izgovor, sasvem drugi dijalekt, nešto što mi u Europi... svi oni drugi jezici neşu za mene toliko teški koliko mađarski.* Pe de altă parte declară că este bine de știut limba romilor fiindcă nu diferă foarte mult între țări așa că romi din România și cei din Belgia s-au înțeles fără bariere lingvistice mai mari. Și el singur știe câteva cuvinte: [...] *Da, znam nekoliko reči i ja, svaki nauči, radimo... Cigane su bili s nami*

veť... imamo mnogo, mnogo Cigane i radili su kot nas ili s nama i onda naučimo, da. I znam ja mnoge reči, ali ne upotrežim [...]. Altfel nu înțelege convorbiri simple în limba romani.

Limbile pe care le știe, le perfecționează mulțumită cărților sale: *Ja imam u mojoj maloju biblioteki hrvatske knjige, čak i ruske, rumunske.* Are și niște dicționare ale limbii germane și limbii croate. În modul scris al comunicației la fel utilizează toate limbile pe care le știe: *Ja gledam s mojim sinom, onim malim, svakat čisto hrvatski pišemo i on, on i ja, jer želimo da to držimo. S ovim drugim, s mojom devojčicom samo na karaševski jer ona ne razume hrvatski, ni se bavila s tem, ne se bavila. I onda ona mi kaže: Tato, piši mi ovako kako mi, ja sam naučila jer ne razumem sve reči i onda izgubim vezu, što bi teľ da kažeš, tu je problem... A ovaj veľiki sin, onaj razume, ali on mi odgovara karaševski, da.*

Declară că niciodată nu s-a gândit la abandonarea unui cod lingvistic, pentru că: [...] *Jezik je za mene jedno blago, jedno imanje, za svakog čoveka ja tako vidim, jezik... jedan jezik koga znaš, jedno imanje koga nosiš sobom dok god živiš, i bilo de da budeš. Ja ne, ne... to nešem nikat se gandoval i ne bi niti, mislim, ne bi... da ot volje, ot sopstvene volje da ne odgovorim više rumunski ili nemački, ne. [...]* Ali on, jezik, ako ga znaš, tes je imanje koga nosiš dok god živiš, svud ide, kud god ideš [...].

Pentru sfârșitul interviului a ales o poveste din copilărie: [...] *Jedino, najviše me u spomenu i... lep spomen, da i događaj je... mi smo imali konji. Moj vāru zna, moj tata imal konji i men bilo drago da jašim konje, da čuvam... moral sam da ih čuvam, da im gajem i, kako znate, mi nešmo imali tu opremu za konja, i brez pokrovića direkt na konje i jašili. I po kiki tamo čuvali smo mi maru, onda bili su više krave i konji i ovce. Je bilo mara mnogo ovde u našim selu. I smo I. K., on je imal isto konji i ajde se načit... natičemo, jašemo... da skakamo, kako kažemo, mi s konjem koji stigne po prvo gore-dole studenca. I jurili mi, nešmo imali brigu, drva bili veť i došel sam do jēnog čēpa, vudrim u čēp i padnem dole i ode konj sam. To je bil jedan događaj koji morem da kažem da je bil i opasno, ali stane dobri u mislu, u gāndu što se dogodilo i druge, druge [...].*

4.2.2. Biografia lingvistică II

Informatorul 6 are 75 de ani. La fel locuiește în Clocotici, însă, fiindcă fiica lui are familia sa pe teritoriul Germaniei, o perioadă de 13 ani a trăit acolo, dar nu tot timpul. Le-a ajutat cu nepoții când erau mai mici. În cursul două sau trei luni el era în Germania, apoi soția

lui două-trei luni și așa mai departe. Acum declară că în Germania merge doar când trebuie, dar nu-i e pe plac. Dorința lui este să rămână pentru întotdeauna în satul croat unde s-a născut. Părinții Informatorului acestuia au comunicat doar în graiul carașovean: *Rumunski ni danas, nikat rumunski nešmo pričali, samo ako treba, u familiji ne [...]*.

Spune că în copilărie nu a avut oportunitate să învețe română: *Ot četiri razreda smo imali samo na srbski-îrvatski. Ja kat sam završil četiri razreda, nešem umel rumunski*. După educație a plecat în orașul românesc ca să lucreze. Acolo s-a întâlnit cu bariera lingvistică: *[...] sam otišao tamo za Karansebeš, de mi kažemo, tamo se pravila škola za... za vozači, za šofer, kako kažemo mi na rumunski. I tamo idem, i profesor kaže to i to. Ja ne znam ništa, pa ne znam šta... šta da mu kažem, ne... ne razumem ništa šta on kaže. [...] I sam se trudil tamo i tamo sam naučil rumunski, a ne znam ni sat rumunski. [...] Tamo sam imao sreću, je bio jedan iz sela, Jabalče mi kažemo i tej je znal rumunski i îrvatski [...]*. Persoana respectivă i-a tradus tot ce trebuia din română în carașoveană. La școala respectivă de șoferi a învățat un pic română pe care o utilizează în localități mai mari, de exemplu în Reșița, unde rezolvă toate treburile în instituțiile oficiale. Spune că înțelege limba română, însă îi este greu să comunice în scris, adică să completeze documente oficiale fiindcă nu cunoaște codul standard: *[...] Moram... mi treba malo vremena poneke reči da smislim pa počnem da govorim, a poživo bi odgovorio na ciganski nego na rumunski. [...] Ako treba pisati nešto, mi je teško, ima... ako pišem nešto, ja ne pišem sve na rumunski, kot mene ide na îrvatski, pogrešim neke slove [...]*. Acasă folosește codul carașovean, dar cu vecinii săi romi utilizează doar limba lor: *Čak i u Nemačkoj sam bio i moj zet kaže: Tato, ima tamo se zberu onamo de su rečke i guske, tamo se zberu Cigani iz svi zemlja, toliko puno Cigane su bili tamo. [...] Ajde, idemo tamo da vidimo dal ti razumeš ovi iz Francuske, ovi iz Nemačke, ovi ne znam iz kojih strana su bili, se skupe tu svi Cigani. Idem ja tamo i slušam. I dod'e jedan mali, i F. i P., tako se zovu moji unuci, su bili sa mnom i su imali bicikal. I jedan dod'e mi da uzme to, jedan Cigani. Ja mu kažem na ciganski: Beš otla, n-aš kota. Onaj stane pa me gleda tako, a bil je mali. I gledam tamo jęna, mislim pętnajst... šęsnajst godine imala jęna cura ili jęna đevka, kako kažemo mi. Ja je gledam na nju, i gleda ona meni i dod'e još drugi Ciganin tamo, ja pak gledim i slušam da raz... da vidim koja je razlika između jęzika – jęzika. I ja opet kažem jęnomu: mani mi na miru, na ciganski meg... meg ma-n pače kăči dau du madusa – mani mi na miru, ne možem da govorim s tobom. I dod'e ta Ciganka: Ja sam znala da ti si Ciganin će sam te vęđeo kako gledaš u moje oči kat sam ja razgovarala [...]*. A observat că există o distincție mare între toate variantele ale limbii romani, dar totuși se poate înțelege cu fiecare rom. De asemenea, și nepoții informatorului respectiv locuiesc în Germania,

mulțumită situații familiale, sunt multilingvali, înțeleg limba germană, română și graiul carașovean. Însă nepotul lui cel mai mic regretă că interviuatul acesta nu i-a învățat limba romani: [...] *I onaj mali: dędo, samo to si pravio najloše, zašto ti sa mnom nisi samo na ciganski jer sam znao i ciganski. Jer Cigani postoje priko svega. [...] I ciganinski jezik je važan. Koliko puta sam mogal da budem prevaren, koliko puta su mogli da me tuku Cigani da nisam znal da me biju [...]*.

Limba rusă a învățat în școală. Astăzi poate citi alfabetul chirilic, dar mai greu decât în trecut: *I kat piše na televizoru, pročitam, ali pročitam prvi red, a drugi red ne mogu, da me razumęte... ne stignem drugi red*. Pentru limba germană declară că nu o cunoaște prea bine: [...] *razumęm, ali ne mogu... ne mogu da konversiram*. Pe de altă parte limba maghiară nu-i place: *Ne, to nešem voleo niti umęm ništa*. Limba sârbă și croată literară aude zilnic urmărind programele de televiziune HRT1 și HRT4: *To čętam svaku večer, gledim na filmove, ja filmove samo na řrvatski, řiril... ne gledim na řirilicu, samo na latinicu*. Radio în croată nu poate prinde, din acest motiv ascultă radioul sârb. Îi place și muzica croată populară deoarece era membrul unui ansamblu cu care a dansat în Zagreb.

În general în mod scris folosește un amestec de croată literară și graiul său carașovean pentru care a constatat că există deosebiri între codurile lingvistice din mai multe sate croate: *Kako da razumęte kako, mi kažemo kăt [...] u Karaševu se kaže kat, u Ravniku se kaže ket. [...] Ili mi kažemo săt, oni kažu sat u Karaševu, razumęte? U Ravniku pak kažu săt, set, da*. În caz trebuie să uite o limbă, ar alege limba română, pe cât limba croată și romani îi sunt în inimă.

Povestea lui aleasă din copilărie este următoare: [...] *I smo bili siromašni i naš tata, mi kažemo neņa, ne imal okanj da odraste. I kat sam imal trinajst godine, sam završil čętiri razreda i me dal da čuvam ovce. I to je negdi jedan bręg, planina i tamo sam bil čuval... jedan je bilo... pa on je imal neki pedęset godine, striča M. je imal neki dvadęset i ja trinajst godine. Onej ode tamo [...] I tej ode tamo, se opije... u planini, tamo ode u selo, se opije. Uvej metal zubi, zube znam da vi kažete, metal zubi, ide tamo da mu męre zubi, da mu prave zubi. [...] I mene ostave samoga, ja trinajst godine s tri stotine. [...] I otkat mu metnul te zubi, kat došal, izvinjavam se, ja Boga ne psujem, ne psujem, ne psovem, on: bogati nema moji zubi pa tražimo, pa ne ih zubi, nešu zubi, zagubil zubi, izgubil zubi. Ne znam, niste čuli za ovce... kako se pravi sirenje. Znate što je sirenje, sir kako se pravi? To postoji, mi kažemo cidilo, ono što se procędi. Kat smo procędili svo, u mļęku smo našli, su mu pali zubi. [...] I onda trebal dida da nam plati zubi. I ja odem... jaganci, znate što su jaganci? Ja odem da čuvam jaganci i oni staju da čuvaju ovce. A bil jedan dęda i baba, ti Rumuni. Kaže, ne slušaj ti njih, dodi ti da jedis ovdę kot nas pa ti tamo*

vidi na brdu kat su oni završili, onda ti dimani, ti na miru. I ja idem, da ne teram ovce, i da idem kat se muzu ovce tamo ja. I ja, deče ot trinajst godine, zaspim. Kat se probudim... gledim ja... kot jaganci, tej dan sam čuval jaganci, kat se probudim, gledim pa tu su jaganci, gledim... Epure što ima zvono, što ima zvonac, ne ga. Kako baš tej da ne ga, što ima zvonac. I ne ga i nema ga i ne ga. Idem ja... tej je bil nješov, tej je bil pravo nješov, ot striče M., prišem ja da plačem, da vrištim. Ne jagni, gotovo, ovo što sam kazal, kral neki jagni, nema ga. Kaže: P., bogati, ja sam ga kral za moji zubi.

4.2.3. Biografia lingvistică III

Informatoarea 7 (38) s-a născut în România. Familia ei întreagă este de origine română din părțile diferite ale țării. Declară că toate rudele ei comunică altfel: [...] *Rodaci, svi pričamo drugačije. Ja i K. jed... na jedan dijalekt, a ovi drugi iz Buk... ovi iz Bukurešta ono... mi smo provincijalci pa pričamo drugačije [...].* Până la anul 2006 a trăit în Reșița unde a terminat liceu și facultatea de drept. În timpul educației a învățat limba latină, rusă și franceză. Pentru limba rusă spune că probabil o ar înțelege dacă i-ar auzi pe rușii. Limba franceză înțelege când o aude la muncă. Aceeași situație este cu limba spaniolă sau italiană: [...] *Bez ikakvog učenja [...] lakše kad čujem, nego kad vidim napismeno, ali španjolski odmah, i talijanski isto.*

Împreună cu soțul său, de origine din Clocotici, și fiica lor locuiește în Zagreb unde după ei s-a mutat și fratele Informatoarei cu care vorbește doar în română cu toate că amândoi cunosc limba croată. Cu soția fratelui comunică în croată, dar și ea înțelege destul de mult limba română. Nepotul ei are 4 ani, a început să vorbească un pic română, în general înțelege codul român, dar la întrebările românești aproape în fiecare dată răspunde doar în croată. În familia lor în fiecare zi se întâmplă amestecarea, adică schimbarea codurilor lingvistice. Dacă Informatoarea o întreabă pe fiica sa în limba română, răspunsul va fi în aceeași limbă. De asemenea, convorbirile se realizează și în limba croată. Cu soțul său vorbește în mai multe feluri. Dacă este supărată, utilizează limba română. În general folosesc limba croată și română deoarece Informatoarea nu cunoaște codul carașovean și nici fiica lor: *Evo, jučer jedna baka tamo na krstitke počela s njom pričati karaševski, A. samo ovako je gleda, al nije htjela ništa odgovori... odgovorila je par pitanja na hrvatski.* Informatoarea nu este în stare să diferențieze limba satului Clocotici de la codul lingvistic al satului Carașova: *Ne, meni su svi isti. Kad počnu mare... laš ovo, laš ono... pa da... nije, laš ovo, laš ono. Ne, sve, svi su mi isti... jedino... i te... i marame, sve su mi iste tak da [...].*

În Croația a venit în anul 2001 și limba națională a început s-o învețe fiindcă a trebuit să o știe pentru o viață mai ușoară. Începutul era mai greu: *Pa ne znam, od 'dobrar dan', ne, 'dobrar dan', 'šta radiš', pa onda ideš u dućan, onda se mučiš, ne znaš, hoćeš tražiti... Bili smo podstanari kod jedne bake šta je imala pas, psa, kak se to kaže. I onda idem ja hranu za peseka, umjesto da tražim hranu za pesek, ja sam tražila hranu za pijesak [...]*. Limba croată literară a învățat singură: [...] *Ja sam sama pisala riječi i onda B. je došao iz posla pa mi je reko šta to znači, ovo-ono*. După câțiva ani a luat o diplomă de la Facultatea de Științe Umaniste și Sociale din Zagreb: *Išla sam na Croaticum dvije i sedme godine. [...] Pa jedan onaj semester, jer sam prvi pisala ispit kao da vidi u koju me grupu stavlja i pošto sam se dobro, ono, snašla, odma su me stavili na četvrti stupanj [...]*. Astăzi crede că are niște probleme cu gramatica și cazurile croate. Pe de altă parte înțelege totul, nu are nevoie de ajutor nici când completează documente oficiale. Limba croată literară folosește în anumite situații: *Pa kad pričam, ne znam. A evo, s vama više ne. Pričam hrvatski, ali ne potrudim se da bude sve točno, i padeži i sve, ali kad pričam, ne znam, s nekim, koji prvi put vidim ili na poso ili kad ideš, ne znam, gore kod ovih za raspored, onda se potruđiš da dobro pričaš. A ovako, evo, kad se opustim, na primjer s vama, ne*.

La facultatea de Drept nu a folosit nicio altă limba, toată literatura obligatorie era tradusă în limba română. Însă, fiindcă un număr mare de expresii derivă din limba latină, a trebuit să o învețe. Își mai amintește toate proverbele pe care le-a învățat la facultate, una dintre ele este: *Mens sana in corpore sano*. Limba romani nu înțelege, niciodată nu a interesat-o pe ea. La fel, nu știe nici limba maghiară, dar pe de altă parte știe câteva cuvinte frecvente. Și din limba germană cunoaște câteva exprimări: *Genau, genau, par riječi znam*. Limba engleză înțelege, dar nu poate vorbi: [...] *Sve razumijem, ali teško, teško mi krene, onako pričati. [...] Koristim engleski, više znam pisati nego pričati*. Cu toate că lucrează la un loc de muncă în Zagreb, propozițiile importante nu își traduce din croată în engleză, ci din română, limba maternă în engleză fiindcă altfel nu i-ar părea natural. Deci, în fiecare zi utilizează limba română, engleză și croată și în mod scris în care nu se exprimă cu abrevierile: [...] *Sreća šta imaš ovaj mobitel sad, te ispravlja i sad... i padeže ti ispravlja, 'ije', 'je', i 'č' ti može staviti [...]*. Însă în limba vorbită foarte des traversează dintr-un cod lingvistic în celălalt. Declară că soțul ei des începe convorbiri în graiul carașovean. În cazul acesta Informatoarea îl oprește fie în codul român fie în codul croat.

În Croația până în anul 2019 urmăreau emisiuni românești: *TV smo gledali do sad, sad smo vratili resejvr, više ne radi, ali inače znamo gledati rumunjske... A. je gledala crtiće. [...]*

Pjesme slušamo stalno. B. ne, on sluša njegove klokočičke. On ne voli naše, ali sluša, nema izbora kad mi počnemo pričati, ovaj pjevati: Taxi, du-mă unde vrei. Mai departe, acasă în Reșița are multe cărți, și cele lingvistice ca și cele beletristice. Însă, în Zagreb nu le-a transportat pe toate: [...] Nisam više nosila knjige, samo ima neke knjige..., počela sam na hrvatski čitati puno... onda imala sam, imam još uvijek u podrumu knjige. [...] Ovak sama sam si kupila, onda čitala sam. Deci, informatoarea respectivă nu poate imagina viața sa fără limba română sau croată, crede că este imposibil să lase vreo limbă: Pa ne, nemoguće. To mi je sad u krvi, i jedan i drugi, nema šanse, ne.

La sfârșitul interviului ne-a povestit o întâmplare din copilărie: *A o ljubimcu... kak, kak sam dobila ljubimac. A nisam ga dobila, ustvari čuvali smo jednu, je... jednu kujicu. Kad su bili ovi vlasnici ili stăpânii, kak se to kaže, su bili u... na godišnji i onda su došli po nju, mi smo već ju tjedan dana, mjesec dana čuvali. Su došli po nju, ja nisam htjela dati, sam rekla da sad je moja, nema više. I na kraju oni su obećali da prvi... ono kad će imati... când o să fete, kad se okoti, e onda će meni dati jedan. Mama tad ne čuje, kaže ona ma nemoj, samo ti nosi ovo, ali nemoj vraćati ništa. I kad je ona stvarno se okotila, onda mi je rekla ta žena di smo je čuvali da ima male... pui mici... male bebe, mali psi, da dođem si odabрати jedan. Ja sam išla, uzela sam jedan, samo sam ga sakrila u jaknu i tak sam došla doma. Nisam rekla mami, mama samo je čula da neko... nešto se čuje, tek onda smo imali... evo, imali smo ga trinaest godina, da. Ma bilo je protiv toga, ali nema. I poslije toga ona ga je zavolila, šta... i tako.*

4.2.4. Biografia lingvistică IV

Informatorul 8 are 46 de ani. În momentul de față trăiește în Zagreb cu soția și fiica sa, dar s-a născut în Clocotici. În Zagreb s-a mutat în anul 1990, după perioada comunismului. În fiecare trei sau șase luni s-a întors acasă și: [...] *dve iljade sam... smo... smo se hotaritali da... da živimo u... u Zagrebu.* Crede că este posibil să se mute din nou în Clocotici: *Pa ja mislim kat dođe vreme penzije da ćemo... ćemo se... vratit ćemo se u Klokotič.* Pe lângă graiul matern, tatăl lui știe limba română, până când mama lui cunoaște și limba cehă fiindcă face parte din minoritatea cehă din România. Cu toate că se poate exprima în mai multe limbi, cu vorbitorul nostru mama lui a vorbit doar în graiul carașovean. La școala primară a mers în satul său unde s-a educat în limba română și sârbo-croată: *Škola je bila na rumunskim. Imali smo čitanku, normalno... ono, srpsko-hrvatski je bila čitanka. I učili smo, imali smo ot... ot petog razreda do osmoga smo imali čitanku, a ot prvog do četvrtog nismo imali, normalno smo učili samo*

*rumunski [...]. În afară de asta, a participat la un alt curs, la curs „vera”, adică la un fel de catehism în timpul comunismului care a fost aprobat în fiecare dintre șapte sate croate. De aceea crede că mulțumită acestui fapt s-a păstrat religia romano-catolică: *Gubi se jednostavno, svi mladi sat, mama, tata, rade u... šta ja znam, u Belgiji, Francuskoj, Spanjolskoj i normalno da mladi uče taj jezik št... di su rođeni, jedino preko te mise i vjere se održava još jezik, drugačije nema... nema smisla. Ja mislim da gubi se, jednostavno se gubi. Gledaš, mi sat u... u Hrvatskoj ne idemo često, malo da se ode u crkvu i jedino tamo se, ono... kroz misu čuješ neke reči baš što ih ne koristi svaki dan, a tako i tu [...].**

La liceu în Lupac a învățat doar în limba oficială a statului. După asta s-a mai educat: [...] *Onda posle devetog i dešetog sam išel na profesionalnu školu za mehaničara, autovozača u Karansebeš, grad neki [...].* Pe lângă limbile obligatorii a învățat limba franceză și rusă. A spus că de la clasa a cincea până la clasa a zecea era obligatoriu să meargă la cursuri de două limbi străini, iar după perioada această obligatorie era doar o limbă străină. Astăzi nu mai folosește nici franceză nici rusă, dar mai poate să citească în rusă pentru că alfabetul chirilic a învățat și în cadrul limbii sârbo-croate. În afară de programul școlar a învățat limba germană pentru că în Germania a trăit de două ani și opt luni: *U Nemačku kat idem, govorim nemački. [...]. U Nemačkoj sam radil i to je to.* Din cauza naturii locului de muncă uneori mai trebuie să plece în Germania la o perioadă scurtă unde ascultă și așa învață limba germană. Din limba romani cunoaște câteva cuvinte deoarece este nașul unei familii rome, dar și în Clocotici există cam zece case în care trăiesc romi: *Mogu da razumem samo kat kaže 'dobro dan', 'de si bil', 'koliko novaca treba da da' i tako neke stvari.*

Spune că limba croată o folosește cel mai des, iar pe română doar când este acasă. Însă declară că graiul carașovean este o limbă prin care se exprimă mereu când se supără: [...] *I s S. i s malom kat se naljutim, onda ne mogu... baš ne mogu ni rumunski ni hrvatski, nego baš na karaševski kat sam ljut, znaš.* Cu soția sa vorbește în cele trei limbi, dar cu fiica sa vorbește cel mai des în croată vorbită în Zagreb. Declară că foarte des amestecă sau schimbă coduri lingvistice. Graiul matern utilizează când vine în Clocotici. Despre diferență între graiuri croate din România spune așa: *Pa, pa to ti je sve isto većinom, smo što karaševski ti je kao jedna celina, a klokotički sat mi govorimo, recimo, na... više na kajkavski. Onda ako odeš na... ako odeš u... recimo, u Rafnik, oni ti govore na štokavski. Onda... ako odeš u Karaševu, oni ja mislim da isto govore na što..., isto štokavski. A imaš u Vodnik, oni ti govore na... miješano, oni ti su ti više pola – pola i tako. I onda se razlikuje, i da ga ne znaš... da ga ne poznaš, ga možeš razlikovat od... iz kog sela je, znaš, po tim... naglasku, i tako.* Pe de altă parte, crede că

întotdeauna are probleme cu limba română: *Prvi, prvi razred kat sam... neću zaboraviti nikat... kat sam došli i sat su nam došli profesori, normalno, profesorica ot prvoga do... do četvrtoga. Iz grada smo imali profesoricu, i sat ona došla u razred i normalno na... kaže 'dobar dan' na rumunski, 'bună ziua'. [...] I dva, tri su rekli na rumunskom 'dobar dan', a ostali... gledaš ono, šta je, znaš, prvi razred [...]. I uvek sam imal problema, i onda mi je bilo teško čak i na hrvatskom i na rumunskom poslje. Dok smo bili, dok sam bil u školi, recimo, si imal... tu si učil srpsko-hrvatski, učil si ruski, učil si francuski, a doma si pričal karaševski, recimo. I sat ti, kat kreneš u neku višu školu, uvek ti je bil problem rumunski jezik, a gramatika pogotovo, znaš, ono. Uvek si se nekako teže probival ot... ot sviju ostali što su baš čisti Rumunji [...].*

Limba croată literară utilizează de când s-a mutat în Croația, felul limbii schimbă după convorbitorii săi: *[...] I u Splitu sam živjel devedeset i druge ili devedeset i prve, ne sećam se sto posto, dobri četri mešeca. Jako sam se prilagodio, karaševski... splitski. În limba scrisă declară că frecvent amestecă limba română, graiul carașovean și croată vorbită în capitala Croației: [...] Sve zaviši kat pišem neku... nebitno, nekome pišem ili da napišem da idem na plac ili nešto, više pišem pola – pola. Recimo, primjera idemo... pišeš jaja, umesto 'kruh' napišem 'pita', umesto, šta ja znam... 'šećer' napišem 'dzarka' i tako neke stvari [...].*

În graiul carașovean din localitatea Clocotici nu se publică, doar în limba croată literară – aici se referă la ziarul »Hrvatska grančica«. Nu citește literatură în aceste limbi, dar mereu urmărește televiziunea țării în care nu se află – dacă este în România, se uită la televiziunea croată și invers. Cele mai preferate filme ale lui sunt cele în limba croată. Când este vorbă despre cântece, nu ascultă pe cele croate sau românești, ci pe cele sârbești. Pe lângă asta, cunoaște pagina de web KUD Klokotič și: *[...] a mi maltene imamo... tu što se ima folklor ovaj što... ne folklor, nego mala škola za tamburice što su krenuli ima... ja mislim dobre šest godine što su krenuli tamburice u Klokotiču. Își amintește cum era cândva: A ono... ono nam je bilo gušt kat su dolazili, recimo, iz Buševca sa folklorom. To je bilo ono, ekstra, jer onda se držala fešta u Domu kulture. I sat dođu oni sa folklorom, sve prikažu, cijeli folklor, sve ok. Normalno, svi su dolazili mladi opet, ne. I onda cijela fešta, onda sa svi seđam sela dođu cure, dečki i svi u Domu kulture, znaš. Onda bude fešta, bude za jest, za pit, muzika i to. Al uvek, nikat nije bilo, znaš, da bi bilo, ono, kontra. Ono vreme dok je bilo... da sat se sluša hrvatska, da se sluša... znaš, i rumunska i hrvatska i srpska i sve se slušalo u ono vreme, a najviše ove... Ja se sećam toga kat su... najviše se to ta... Srebrna Krila, Zdravko Čolić i to, to se najviše slušalo [...].* Mai declară că la liturghie folosesc graiul carașovean și din acest motiv nu se aseamănă cu o liturghie

de pe teritoriul croat: *Na misi je da je normalno, po... sve po vjeri, po Bibliji sve to, al dijalekat je, ono... skroz drugačiji.*

La întrebarea dacă ar putea renunța la vreo limbă, a răspuns așa: *Pa to nikat neće mi izać, karaševski, nema šanse da mi to nestane. A hrvatski... sat mi postal drugi materinski, a rumunski ne znam. [...] Moglo bi se izbrisat skoro, rumunski jednostavno, ma ide i rumunski, al eto. Pentru sfârșitul convorbirii ne-a povestit ceva despre obiceiurile tinereților: [...] Nema više oni običaji da se ono i mladi i sve... Mi smo nekada, ne, kao ono... prije ono... Božića, prije Gospe, prije ovog kao neke fešte, onda se skupimo svi. Sat šta znam, dve, tri generacije... recimo, ot moje generacije dve niže, ot moje generacije dve više, onda se skupi malo više. Onda je bilo oni, dan danas ja mislim da ima onaj na ploče, onaj kak se zove... onaj meg... megafon, kak se zove onaj... kak se zove, no... na ploče, nije na kazete... i dan danas ima... I tada smo imali u ono vreme, njegov čača... smo nosili iz Íravske ono, kak je bilo ono, ne. Onda su bili oni Srebrna krila i to znaš, sve one smo mi slušali, ono. Ko je to imal, jedino ko je imal, ne, nije imal svako... onda se skupimo onda, velim, do pet generacija se skupimo, onda fešta i tako. Nije bilo disko, nije bilo ništa. Samo se zna, danas se fešta tu, sat za dva tjedna je fešta kot onoga, pa onda kot onoga. Onda ja donijem litru rakije i kobasicu, onaj donese slaninu i šunku, onaj donese, šta ja znam, sir i tak, ko šta ima, i tako... i tak su bile fešte [...].*

Ne-a povestit încă o amintire din copilărie: [...] *Ja, po filmu, šta sam veli del... sat ko parašuta, znaš šta je parašuta, ne znaš? I ajmo ja da isprobam iz krova da skočim, da... I ja se uspjetljem gori na... na ciglu, na krov i uzmem kišobran, parazol, ne kišobran. I ja velim: Cejko, cejko, dod'i da vidiš kako ja đipim doli. I se popnem, sat M. gleda sa strane ovamo: Ne, ne, ne, ne. Ja se zaletim iz cigle... s parazola, zum. I sat, u ono vreme, kak sam padal, sa strane kak je bilo na... na drveni zid ot... ot kuće, bili su čavli. Ja se zagačim s... sa bluzom za čaval, a parazol oša... sve. Ja ostanem, jednostavno sam visil na...no, i sęstra: Idi... umrećeš, umrećeš, umrećeš. Ne može ona, nije imala snagu da me digne gori. I tak sam ostal da visim. I onda je ošla kot... kot komšije tamo i tamo preko. I su me skinule doli i... s klina, ne čaval, ne, velimo mi. I tako su me spasile iz deťinjstva da se jednostavno ne zagušim. Malo je falilo [...].*

4.3. Interferența lingvistică și comutare de cod

Cum a menționat Homišinová (2009: 11-12), sociolingvistică în primul rând cercetează bilingvismul în cadrul societăților mari. Rolul important țin minorități naționale fiindcă reflectă și diglosie și bilingvism. Županović Filipin (2015) declară că încă de la începutul cercetării de cod amestecat unii lingviști cred că se realizează datorită faptului că persoană nu manevrează fluent unul dintre mai multe coduri lingvistice. În felul acesta produce identitățile multiple cu care poate manipula (Kalogjera, 2007: 262).

La Informatorul 6 am observat un exemplu de comutare de limba romani și graiul carașovean: *Plačal-ma šuka-l rom... ne, ili gažero, rome su ciganke, angaže su žene. [...] Atunča te du mă maca româneskă, mi-l dau ši tera [...]*. Exemplele comutării de coduri conștiente găsim în expresiile Informatoarei 7 când cu soțul și fiica ei vorbește prin mai multe coduri lingvistice care depind de starea psihică: *Pa ovisi, ako sam ljuta na njega, onda na rumunskom. Ako... normalno, ne znam... pričamo i na hrvatski i na rumunski miješano, ne znam, ponekad... nema pravile. Ponekad kad dođem iz posla i A. iz škole, svi pričamo na hrvatski i onda kad se malo nešto sjetim... ili kad sam ljuta na njega, pričam na rumunski i samo na rumunski. I on priča sa mnom na karaševski, ja ga prekinem, daj pričaj ili hrvatski ili rumunski i tak [...]*. De asemenea, și fiica lor realizează comutare de coduri: *A. hrvatski i rumunski, zna se prebaciti. Ako ga... ako je pitam na hrvatski, onda mi odgovori na hrvatski, ako je pitam na rumunski, onda na rumunski. A ponekad se i ona... prebaci se, kako god [...]*. În forma scrisă la fel folosesc limba croată și română, adică limba croată și graiul carașovean: *Kaže: Ai musafir la lucru, ja pišem: A on došao je da naplati neku kaznu. Ja opet pišem: **Da, da, s-au speriat ăștia când l-au văzut. Znači, različite... I onda još ima... Poslali su mi sliku od jakne, ja kažem: Nije baš tak debela jakna, a on: Je malo. I onda: Blizu smo doma – Gdje ste bili – U City Center, nešto je radil šef. Prebacio na karaševski, ja kažem: lijepo, na hrvatski [...]***. Câteodată se întâmplă situații inverse, Informatoarea 7, de origine româncă, începe să comunice în limba croată, dar soțul ei carașovean, Informatorul 8, răspunde în limba română: *E: în loc de TV, ne-am făcut noi niște poze. Și el scrie: ok, fala. E, pošalje mi sliku od A. na more kad je stigla, ja kažem: Au ajuns, el: Super, ja... ja kažem: **Puše vjetar ha ha vidi se na slici, a on kaže: Bar o să aibă apetit. Onda smo okrenuli, znači ja na hrvatski, on na rumunski. Amintindu-se o situație cu nepotul său a utilizat comutarea multiplă de cod: [...] Ne znam, brojiš, jedan, dva, tri, četiri, ono, unu, doi, trei, patru, cinci și el spune... nastavi onda šest, sedam, osam, devet, deset. La ea am înregistrat încă niște propoziții cu comutarea de croată și română: Znam reći jono potkivano, znaš ti... și câteva prostii**. Soțul ei, Informatorul 8 este*

conștient de interferența lingvistică: [...] *Uvek, i dan danas, na rumunskim kat krenem pričat, uvek mi se lepi neka karaševska reč ili šta ja znam, neka hrvatska reč i tako, uvek mi izleti to. [...] Uvek se izmiješa nešto, to je nešto normalno. Ili nešto ona me pita, uvek nešto ja joj... ona kaže na rumunski, ja na klockotički, na karaševski, i tako, znaš, i to se izmeša često.* În forma scrisă frecvent schimbă codurile lingvistice: [...] *Sve zaviši kat pišem neku... nebitno, nekome pišem ili da napišem da idem na plac ili nešto, više pišem pola – pola. Recimo, primera idemo... pišeš jaja, umesto 'kruh' napišem 'pita', umesto, šta ja znam... 'šećer' napišem 'dzarka' i tako neke stvari [...].*

Lingvista Jieanu (2012: 57) diferențiază comutare de cod și interferența lingvistică: „Se consideră că primul fenomen reprezintă codurile care alternează în cadrul aceleiași conversații, care nu se amestecă și nu interferează. În cadrul fenomenului „code-mixing“, forme ale celor două coduri se succed în cadrul aceluiași enunț.“ Informatoarea 1 este conștientă că niște cuvinte românești au intrat în graiul croat fiindcă i-au lipsit niște termeni, de exemplu a menționat că în graiul ei matern există cuvântul 'prevod' care să însemneze 'traducere', însă expresia mai frecventă este cea română. Și în exprimările ale Informatorului 2 am observat că folosește niște cuvinte românești, dar se simte cum a început să vorbească în graiul carașovean, iar mai departe a folosit română pentru că ne-a povestit o situație întâmplată în limba oficială a țării: [...] *Kako sam te pital, interpretira... Ce e aia interpreta? Če da... da... da četa ili da napiše, da... da... da traduče, ne da traduče, znate, neke nove reči, te ja ne možem če mi nešmo upotrebljavali tako riječi te, znate.* La el mai am găsit același exemplu de interferența lingvistică: *Svi u školi smo bili, smo bili s grupom i s ghidom, znate, je bil ghid i ne je preveo kroz tu pešinu iz Komarnika, u Ponikvi smo izljezli, izati, znate [...].* La Informatorul 6 interferența lingvistică este frecventă: [...] *Deci, ne možem na brže [...] razumem, ali ne mogu da konversiram, kako mi kažemo, ne, to ne mogu.* Mai departe am observat că și Informatorul 5 des folosește cuvinte românești în graiul carașovean: *Bili smo često, i sada... sat idem na odmor na... acolo na Adriu, u Hrvatsku uopće. [...] U sadašnje vreme je jako teško za mladež, za dečcu, ja vidim da je opasno i teško, zbog ove media... zbog, zbog ove tehnike koja zauzme potpuno mišljenje i obaveze i ponašanje mladog deteta.* De asemenea, și singură Informatoarea română a dat un exemplu de interferența menționată: [...] *Tu sam, smo imali u Rumunsku svaš..., svakakve knjige sam imala, ali u Hrvatsku nu.* Informatorul 8 la fel este conștient că graiul lui matern conține multe cuvinte românești, de exemplu 'parașuta'.

Pe noi ne interesează și un alt fenomen, este vorbă despre calcuri în graiurile carașovene după limba română. Radan (1997, 116) declară că „câteva fenomene morfo-sintactice

provocate de influența limbii române s-au realizat prin calcurile unor modele românești și nu prin împrumutul substanței, adică al morfemelor gramaticale“, însă accentuează că uneori nu putem preciza că este vorbă despre un fenomen sub influență românească sau sub cea mai largă, cea balcanică. Informatorul 5 a menționat un substantiv care în croată literară aparține genului masculin, dar în limbă română literară face parte din genul feminin. După modelul acesta în graiul carașovean apare ca feminin: [...] *Za mene je sat **jedna problema**, to nešem kazal* [...]. Tot așa am notat încă un calc după limbă română (cel puțin): [...] *Ovde govorimo svi, kako mi kažemo karaševski jezik, što dod'e jedan stari hrvatski dijalekt, **najmanje tako mi mislimo i znamo*** [...]. La Informatoarea 1 am observat mai multe exemple de influența limbii române, la folosește cuvântul carașovean după genul român: *Imali smo... imamo recitali i tako pjesmice, imali smo jedan... jednu... **jedan grup** ili kak... i svakog puta smo se susreli poslje vjeronauka i išli tamo pa pričali ili čitali i tako*. În timpul interviurilor am observat niște exemple ale cărora forma arată precum calcuri pe nivelul sintactic. La Informatoarea 3 am remarcat sintaxă ca în limba română: *Da, sam išla*. Informatorul 8 folosește aceeași ordine a cuvintelor, adică mai întâi utilizează verbul auxiliar, apoi verbul principal: [...] *I onda je... nije bilo vjeronauka u ono vrijeme, nego je bilo... imali smo, **se zvalo**... to se zvala vera, mi smo zvali to. I je bilo... ja mislim da jednom za tjedan, za nedelju baš u crkvi se išlo, **smo išli** svi. I onda je bilo kao vjeronauk, mi smo to zvali vero i onda se... ispočetka do kraja smo učili Bibliju*. Din acest motiv ne-am putea gândi la influența limbii române asupra graiului carașovean, dar aici este vorbă despre ordinea sintactică originală a graiului carașovean, regula după care formele neaccentuate ale auxiliarelor sunt enclitice apărând în limba croată mai târziu. Pe lângă asta se pot da exemple și pentru utilizarea pronumelor accentuate și neaccentuate împreună, la Informatorul 6 găsim acest exemplu de influența română: [...] *I onda on sve **mi** kaže **meni** s rumunskog na hrvatski*. La Informatorul 5 am găsit încă un exemplu de folosirea pronumelor neaccentuate după modelul românesc: [...] ***Diploma**, ne može **ju** prakticiraš negdi* [...]. El mai folosește și construcția conjuncției 'da' cu verbul în forma finită care se găsește și în limba română și în limba sârbă, ca și calcul după română de la 'a avea grijă': *Hrvatski mi jako... **imamo brigu**, možemo **da izgovaramo** ošto-ošto po gramatički, gramatikalno, čisto, ali reč po reč, ne sve*. Pe lângă asta vedem cum și în croată folosesc articolele nehotărâte, ca și substantive preluate din limba română: [...] *To je **jedna mala revista**, da* [...].

4.4. Adaptarea limbii la interlocutor

Începutul cercetării a adaptării limbii a apărut în anii șaptezeci ai secolului trecut. Scopul cercetării era să se noteze stilul limbii (accent și graiuri). Pe de altă parte stilul limbii este simțul individual care se referă la comportamentul social. De aceea Kalogjera (2007: 262) menționează că termenul *speech accommodation* se referă la un tip al sociolingvisticii care cercetează adaptarea limbii la interlocutor. Din acest motiv în timpul comunicației persoanele (nu) adaptează alegerea expresiilor și așa reflectă aprobarea (sau respingerea) identității a convorbitorului. Această alegere a expresiilor de fapt reflectă limbă de prestigiu care „[...] înseamnă, înainte de toate, valoarea de care dispune o varietate pentru mobilitatea socială a vorbitorului” (Bochmann, 2000: 24). Are și rolul important la interferență în comunitatea bilingvă deoarece dacă starea a prestigiului limbilor este mai mare, influența altelor limbii la ele este mai mică (Ondrejovič, 2008: 59). Însă, limba de prestigiu poate fi și doar o formă scrisă a limbii sau niște expresii nestandard pe care le putem observa ca prestigiul ascuns (ibid.: 14). Kapović (2006: 375-383) declară că în perioada această modernă lingviști se străduiesc ca graiuri să nu se mai perceapă prin conotația negativă. Vor să explice că limba maternă este o limbă vie care se folosește activ, pe când limba standard, de obicei prestigioasă, este formată artificial ca un mijloc al comunicației și nu ar trebui să fie precum un mijloc care cere să ne adaptăm, ci ca un mijloc de ajutor pentru comunicația mai ușoară. Lingviștii cred că graiurile materne reflectă istorie și obiceiuri populare. Din acest motiv este important să avem grijă de ele deoarece reflectă și identitățile indivizilor (ibid.) care realizează și expresiile vorbitorilor noștri.

Informatoarea 1 declară că trebuie să se adapteze la vorbitori care nu cunosc graiul carașovean, în cazul acesta limba română are rolul limbii de prestigiu. Situația inversă se întâmplă la funcționarii români care au învățat graiul carașovean pentru comunicația mai ușoară cu locuitorii mai în vârstă: *Moraš se prilagodi... prilagodit službenicima, a kot policije i... sat ovisi po dućanima, ako su Rumunje koji dolaze i ne znaju, nisu... su nekoliko godina tu, ot... jedne il dvije pa ne znaju karaševski onda moraš se prilagodit njima jer ne razumu, a ovi koji su stari ipak znaju, tu žive ot... mnogo godina, nauče karaševski jer bake i đedovi stari ne znaju rumunjski*. În ceea ce privește comunicația Informatoarei 1 cu prietenii săi din toate satele croate din România, fiecare dintre ei folosește graiul său matern – toate persoanele se înțeleg fără bariere lingvistice. Informatorul 2 a menționat același exemplu despre întâlnirea membrilor minorității croate, cu ironie vorbește despre folosirea limbii române între doi carașoveni: *Pa sat baš sam bil u bolnici, tu proti mene je bil... pa nisam ga poznao, iz Ravnika, i prvo, prvo pričali*

smo rumunski, znate. I počne, pa kaže... pa veli odakle si, ja sam iz Karaševa, pa veli ja sam iz Ravnika, onda dobro, pričamo rumunski. Asta a confirmat și Informatorul 4: [...] *A ovi u općini nisu baš nešto školovani na standardnom hrvatskom jeziku, međutim Karaševci... Karaševci su i može se sa šnjima na našem jeziku govoriti.* Tot așa și pentru Informatorul 8 prioritatea este graiul carașovean: [...] *ili kat se nađem sa nekim što je, ne samo iz Klokočića ili iz... obilaza što znaju hrvatski ili šta zna karaševski, onda normalno pričaš karaševski s njima.* Însă acest Informator a menționat cum poate schimba stilul limbii sale conștient, cum însușește alte graiuri din Croația: [...] *sve zavisi ot okoline di sam radil, tu sam i dijalekte kupil. Znači, jednostavno, ako si u Istri, istarski pokupiš, ako si u Dalmaciji, dalmatinski, ako si... Najviše sam bil u Drnišu, ono drniški tamo, e to... ono što oni pričaju tamo, šibenski, drniški, al drniški imaju poseban dijalekat i tako. [...] Split'anski je najbličan mi je bil, najbližnji split'anski jezik kao karaševski [...].*

Tendință pentru a vorbi mai oficial, „mai croat“ era prezentă în timpul interviurilor. Informatorii s-au străduit să vorbească așa ca să fie mai bine înțeleși de către cercetătorul, o vorbitoare de limba croată literară. Informatoarea 1 s-a exprimat mai des în croată literară decât în graiul carașovean, ca și Informatorul 4, deoarece sunt educați în limba croată literară, pe cât Informatoarea 7 și Informatorul 8 trăiesc în Croația cu fiica sa care învață în limba croată literară, mai ales Informatoarea 7 niciodată nu a comunicat în aceste graiuri croate din România, doar în limba învățată în Zagreb. Mai ales, Informatorii 7 și 8, cunoștințele ale cercetătoarei, sunt obișnuiți să comunice cu ea în graiul croat utilizat în Zagreb. Informatoarea 7 a declarat că în jurul prietenilor nu are grijă de croată literară: *Pa kad pričam, ne znam. A evo, s vama više ne. Pričam hrvatski, ali ne potrudim se da bude sve točno, i padeži i sve, ali kad pričam, ne znam, s nekim, koji prvi put vidim ili na poso ili kad ideš, ne znam, gore kod ovih za raspored, onda se potrudiš da dobro pričaš. A ovako, evo, kad se opustim, na primjer s vama, ne.* Soțul ei a susținut că graiul carașovean nu poate utiliza în convorbirea noastră, nu-i e natural să folosește graiul matern: [...] *Ne možem da govorim klokočički [...].* Sub efectul acesta a examinatorului, informatorii au folosit cuvintele croate literare, ca Informatorul 5 când s-a corectat după ce a utilizat cuvintele 'nepotrivite', adică termeni români sau cei carașoveni: *Nešmo imali gradinicu, kako se kaže... vrtić. [...] I sat jesam u penziји kako mi kažemo, to je veđ... miroški, mirovina se kaže, da [...].* Pe de altă parte, a schimbat formele verbului și ale pronomelui, adică adjectivului deoarece în timpul interviului limba conversației a trebuit să fie graiul carașovean: [...] *Živeo sam... živeđ sam triděset godine ovde u mom rodnom selu, mojem rodnem selu [...].* În timpul conversației a făcut niște conexiuni

între graiul carașovean și limba croată literară, însă sunt conștienți că termenii români au prioritate față de expresiile croate: [...] *Vidite, moj... kako kažemo mi na karaševski? Šogor, ne, onako je vlaški. Da, ja mislim da i u hrvatskom postoji ta..., vidiš? I to, to upotřebimo, al reťko, vidiš. I onda se zgubi, kažemo kumnat, to je veť... rumunski kreće* [...]. Informatorul 6 la fel sub influența eximantorului a folosit un cuvânt din graiul matern care a înlocuit cu termenul 'mai potrivit', dar apoi s-a corectat din nou și încă o dată a utilizat cuvântul carașovean: [...] *jednu kt'erku sme mali, jednu đevku, ili kažemo đevka, kažem kt'erka, znamo tako i tako, i ta je otišla*. Acest exemplu de 'corectare' a făcut de mai multe ori povestin o întâmplare din copilărie, a folosit niște forme hibride tipice pentru naratori: *Ne ga i nema ga i ne ga*. [...] *ne ih zubi, nešu zubi, zagubil zubi, izgubil zubi*. Informatorul a mai făcut exemplu de corectare în opoziția 'limba croată – graiul carașovean', adică 'limba română – limba croată': *jer tata, neña... moj neña, da ne kažem tata* [...] *je bil, to ne znam kako se kaže na írnavski, za vręme kat je bil boj, rat, znam i tako da kažem* [...] *I sam bio vozač na autobuzu, autobus sam vozio*. Situațiile similare s-au întâmplat și la Informatoarea 3 care mai întâi a utilizat cuvântul carașovean, dar apoi l-a înlocuit cu termenul croat literar: *Meni mi je, neña, otac umrl, ja sam bila mala, sam bila đeset let, a seštra mi seđam* [...].

4.5. Identificarea cu grupul

Limbă demonstrează identitatea socială, adică identitatea unui grup, unui cerc închis (Pavlić, Peti-Stantić, Erdeljac, 2007: 440). Kalogjera (2007: 261-265) spune că identitate este mai degrabă alegere decât soartă, așa că individul cu atenție alege expresiile lingvistice pentru a deveni mai similar cu grupul dorit. Din acest motiv în timpul interacțiunii persoana respectivă poate modifica registrul limbii și astfel poate arăta loialitatea grupului concret. Maxim (2008: 140) scrie că: „[...] limba poate fi un mijloc de exprimare a identității colective a unui grup minoritar devenind un criteriu esențial în definirea identității grupului”. Fenomenul acesta am înregistrat în niște opoziții între grupuri care au menționat și informatorii noștri.

Informatorul 8 își amintește cum cândva era în armată, când s-a întâlnit cu mai multe grupuri lingvistice, adică i-a separat pe oameni după limba maternă: *Dok sam bil u vojski smo imali jedino... sv... sve vrste. Recimo, imali smo Mađare, Nijemce, Švabe, onda smo imali Čehe, Slovake i Ukrajince*. Unirea slavilor de sud se poate vedea în situații când se țin împreună într-o țară străină cum a constatat Informatorul 2: [...] *I kat je bilo da je... ovaj je bil jedan iz*

Jugoslavi..., iz Srbije i dođe: P., ajt' da ti po kažem kako i šta ćemo, šta... Informatorul respectiv ne-a explicat cum minoritatea croată a supraviețuit până astăzi și cum croații sunt o societate închisă în sensul lingvistic: *Hrvatski je naš jezik. Naši stari su pričali, nisu znali niti jenu reč rumunsku.* Informatorul 5 a menționat că și în perioada modernă mai există niște persoane în vârstă care deloc nu comunică în limba română: *Da, ima njeđova žena... ot tetka, njeđova žena ne snad'e se sa Rumunima jer nije učila dosta rumunski i onda ako treba da ide negde... i to ima mnogi stari ljudi, poneki koji nešu imali priliku u školu [...].* Însă generațiile mai tinere înțeleg română, informatorii declară că astăzi probabil nu există nicio persoană tânără care să nu cunoască limba majoritară în România. Informatorul 8 a mai menționat opoziția 'minoritatea croată – majoritatea românească': [...] *Što se tiče, ja sam, ono, rumunski znal, al teško da se uklopiš [...].* Chiar în această expresie putem constata că limbă este una dintre criteriile principale pentru a deveni membrul grupului. Opoziția inversă pe care a spus-o Informatoarea 7 de origine română vorbind despre soțul său carașovean este următoare – 'români – minoritatea croată': [...] *On ne voli naše [...], acesta naše se referă la cântecele pop românești.*

Kalogjera (2007: 262) mai declară că uneori doar un accent local poate fi indicatorul determinării a identității străine. Însă limba maternă se poate schimba sub influența altei limbi. În cazul nostru am observat că Informatoarea 1 și Informatorul 4, fiind educați în limba croată literară, folosesc această variantă standard mai frecvent decât ceilalți vorbitori. Informatoarea 7 niciodată nu a comunicat într-un grai carașovean așa că în Croația utilizează graiul vorbit în Zagreb, exact ca și Informatorul 8 care trăiește în capitala Croației. Informatorul 5 a menționat cum alții uneori nu pot înțelege originea lui după limba maternă: [...] *Ali zafalni smo i drago nam da ne... nas razumu. Ako odemo tamo, nitko ne rekal... samo kažu poneki, a pa vi ste odakle, odakle ste il... drugi nas vežu sa nekim prostorijima iz Bosne ili drugog mesta, možda ima i drugi dijalekti tamo de su slični, više slični našem jeziku nego naš sa čistim hrvatskim. Ali to nas ne smeta, ne [...].* Informatoarea 3 a descris alte sate croate: *Malo, malo oni drugač imaju dijalekt vako, ne znam kat je ovako 'oči', oni vele 'šolokate', 'rizatori', drugi neki... oni imaju drugi jedan akcent, malo viseli svaki imaju... ima jedan drugi akcent, mala razlika je, ne sve isto baš kak oni [...].* Informatorul 2 a subliniat că satul Iabalcea se distinge pentru folosirea mai frecventă a limbii române: [...] *Slični su svih šedam sela, adică šest, samo malo u Jabalču pričaju poviše rumunski, al znaju sve hrvatski, znate [...].* Informatoarea 3 la fel a menționat că satul Iabalcea diferă de alte șase sate: *Samo malo Jabalče, to što je selo tamo, malko se... po rumunski tamo govore, ali to je... znaju, razumu sve, ma oni sat su, je li, malko moderni da su i oni, tako da [...].* Și Informatorul 5 a subliniat că există anumite diferențe între satele croate din

Banatul românesc: [...] *Svi sędam sela, možda Lupak, ne znam, nešam čul da ima mnogo drugi, drugi reči, ali oni drugi... razlikuje se Ravnik, razlikuje se Karaševo, razlikuje se... Jabalče je veť izgubilo, onamo se veť skoro više rumunski govori. Pomęšali su se narot, suviše mnogo su Rumuni i onamo je veť tužno da se gubi naš, naš rot. A ovi drugi svaki... svakako ima svaki nekoliko reči ili jedan... završe se reči inako, onda taj... ta terminacija, ta... taj dijalekt se razume, se seťi, se čuje, da.* Informatorul 6 a confirmat că se simt niște distincții între graiurile croate din comunele Carașova și Lupac: *Kako da razumęte kako, mi kaųemo kăt [...] u Karaševu se kaųe kat, u Ravniku se kaųe ket. [...] Ili kaųemo săt, oni kaųu sat u Karaševu, razumete? U Ravniku pa kaųu săt, set, da.* De asemenea, și Informatorul 8 a declarat că mulțumită accentului al vorbitorului se poate recunoaște satul de origine: [...] *I onda se razlikuje, i da ga ne znaš... da ga ne poznaš, ga možeš razlikovat od... iz kog sela je, znaš, po tim... naglasku, i tako.*

Cu toate că minoritatea croată are niște diferențe lingvistice, membrii ei realizează o societate închisă, ceea ce se poate observa și în exprimarea Informatorului 5: *Ovdę govorimo svi, kako mi kaųemo karaševski jeųzik, što dod'e jedan stari hrvatski dijalekt, najmanje tako mi mislimo i znamo. I toga još gajemo i drago nim da možemo da govorimo i da država, rumunska država nam to omogućila veť i za vręme komunizma, a i sat je bolę, možemo da drųimo naš rodni jeųzik. [...] Mi kaųemo svi da je karaševski jeųzik. Svi sędam sela kaųu [...] Jabalče ili Vodnik ili Lupak, kaųu svi karaševski zbog ovog najvećikog sela Karaševo koje je glavno selo ot naše svi sędam sela. Zbog toga... i tako smo se naučili, Krašovani kaųu Vlasi. I tu je ot reke Karaš možda, ne znamo. Dobri istoriju našeg naroda ovdę ne znamo. [...] Pa u općini tamo govorimo, fala Bogu, imamo skoro svi su naši Karaševci. Tamo govorim, da... jer bilo bi mi sramota da govorim sa šnjima rumunski, a znam da oni su naši, a kot policije to... to su veť Rumuni, moram da govorimo rumunski, to nas ne smeća, mene ne smeća [...].* Informatorul 2 la fel menționează importanța identității locale și naționale, cu alte cuvinte celei carașovene și celei croate: *Njemu je malko, kazal je on si je sam, malko mu potęško jer on je naš pa rođeni Karaševak, Hrvat.* Afirmarea identității sociale este vizibilă și în propozițiile Informatorului 4: [...] *A kad kaųem Karaševak, mislim i na Klokotičana i na Jabalčana i na Ravničana i na Vodničana i na Nęrmid'ana i na Karaševkana, na svih. Vidim li ga, da si zdraf, ha ne, tu sam, ajmo na našem.* Informatorul acesta declară că iugoslavi sunt dintotdeauna poporul lui: [...] *Navijali smo, neću nikad zaboravit, jednom sam prilikom... Źeleųničar iz Sarajeva mislim da je igrao u polufinalu u nekakvom kupu, razumijete li me, među Rumunjima i bio sam strašno tuųan, izgubili su od neke mađarske ekipe, osamdeset i šeste, sedme čini mi se da je to bilo. Videoton, možda*

Videoton. Čini mi se da Videoton. Ovi su gledali: Bože, kakvo je navijanje, vidi, vidi, za svoje. A dobro, nisu baš bili svi Hrvati u toj ekipi, ali bili su moji.

Că limba de prestigiu în satele croate prezintă graiurile carașovene au declarat toți informatorii, mai ales Informatoarea 3 fiindcă limba maternă ei se leagă cu identitatea locală, respectiv cea națională, crede că limba română nu are un loc în familia carașoveană, în afară de anumite relații familiale: [...] *Ne, pa mi nismo niti jedni, samo moj zet ot sestre, tej je Rumun iz Anjina, ali i on se naučil, ovako zna hrvatski da..., koliko godina je sa šnjom. On malo sa šnjim se po rumunski, drugi put mu ukažemo ovako, a mi ne, mi smo... kat smo Hrvati nema što rumunski, mi se... mi ovako se pominamo, govorimo.* Informatorii mai au menționat opoziția 'carașoveni – croați'. Câțiva informatori carașoveni au declarat că doresc să utilizească mai bine limba croată literară, că nu au oportunitatea să învâț limba dorită., cel mai important, se înțeleg cu toate că ei comunică în graiul său matern, cel carașovean. Informatorul 5 a declarat că: [...] *I razumemo šta nam sve kažu i oni nas, narot vrsnorad nas razume, ali mi bi teži da naučimo više, al ne ide jer nemamo s kem, evo... samo kat dod'e neki ili kat smo onamo, ali fala Bogu se razumemo jedan drugi, to je važno.* Informatorul 6 este conștient că la apartenenți minorității croate există niște bariere lingvistice: *Ali sve razumimo kako se priča tamo, ali ne možemo... mi sve govorimo na naše, a razumemo sve što kažete vi, ali mi upotrebimo naš dijalekt, kako da kažem.* Tot așa observă niște distincții între graiul matern și limba croată literară: [...] *zube znam da vi kažete [...].* Cu toate că acum trăiește în Zagreb, Informatorul 8 nu se simte ca un membru al naționațității croate majoritare, ci ca un membru al minorității din Banatul românesc pomenind opoziția 'noi – voi' între carașoveni și croați: [...] *Onda je bilo ono dok smo bili... kak se zove... pioniri, ne, i kot vas su bili [...].* Următoarea diferență se referă la conexiunea 'minoritatea croată – sârbi – croați' în sensul cultural pe care a menționat-o Informatorul 5: *Tu smo blizu njij i srpska muzika je nam više poznata nego íravska.* Ultima legătură pe care am observat-o la Informatoarea 7 este opoziția 'carașoveni – români': *Pjesme slušamo stalno. B. ne, on sluša njegove klokotičke. On ne voli naše, ali sluša, nema izbora kad mi počnemo pričati, ovaj pjevati: Taxi, du-mă unde vrei.*

Informatorii noștri pe de o parte se cred carașovenii cu limba maternă de origine croată precum a susținut Informatoarea 1: [...] *karaševski, naš... naš hrvatski govor što ga imamo ovdje [...].* Informatorul 2 a menționat că limba sa maternă este cea carașoveană, croată: [...] *hrvatski, karaševski, kako da kažem, da, kako mi govorimo, ne znam. [...]. Normalno, hrvatski je naš jęzik. [...].* *nego samo iz Írvatske se tęglimo, normalno, sigurno.* S-a identificat și cu naționalitatea sârbă, arătând că, cel puțin pentru el, identitatea croată, respectiv sârbă, este

învățată în sistemul de învățământ: [...] *znate, mi smo i Srbi i Hrvati, učili smo i tîrilicu i latinicu, znate, smo pisali.* Informatorul 4 accentuază că limba maternă este o componentă importantă a identității etnice, ceea ce nu trebuie ratat: [...] *Evo, imamo primjer stare hrvatske književnosti da nam Turci nalegoše na jezik, a to znači na narod. Mislim da je jedno povezano s drugim, razumijete li me... Nestankom mjesnoga govora nestat će i Karaševci, a to ako su uspjeli u težim prilikama, zašto ne bi danas [...].* Pe de altă parte putem observa și identitatea lingvistică legată de limba română vizibilă la Informatorul 6: *Sam otišao u Karansebeš tamo, kako mi kažemo, tamo se pravila škola za vozači, za šofer, kako kažemo mi na rumunski. [...]* *Onda često dolazite kot nas pa naučite i krašovanski, kako mi kažemo, karaševski i rumunski.* Informatorul 5 a susținut că sunt mulțumiți față de țara românească, respectă statutul și limba română: [...] *mi dragovoljno učimo... učimo rumunski i primamo državnu vladu i prepoznamo i poštujemo.* În afară de factorii menționați și religia romano-catolică formează o identitate multiplă în sensul etnic și lingvistic, ceea ce vedem în exprimarea Informatorului 8: *Gubi se jednostavno, svi mladi sat, mama, tata, rade u... šta ja znam, u Belgiji, Francuskoj, u Spanjolskoj i normalno da mladi uče taj jezik št... di su rođeni, jedino preko te mise i vjere se održava još jezik, drugačije nema... nema smisla. Ja mislim da gubi se, jednostavno se gubi [...].*

5. Concluzie

Cu toate că spațiu din care provin strămoșii carașovenilor încă nu este dovedit prin fapte clare, membrii minorității croate din cele șapte sate (Carașova, Clocotici, Nermet, Lupac, Rafnic, Vodnic și Iabalcea) simt că le unește idea istoriei comune. Oricum fenomenul lor lingvistic atrage atenția multor istorici și lingviști fiindcă ei comunică în graiurile carașovene care au origine din graiul *torlac* de tip *štokavian-ekavian* arhaic. Graiurile carașovene sunt utilizate la nivelul zilnic în cercul familiei, dar, depinde de vorbitori, și în cadrul mai mare, de exemplu la instituții oficiale, la liturghie, în comunicația scrisă și așa mai departe.

De asemenea, în alte sate membrii minorității croate manifestă identitatea etnică și lingvistică multiplă, ultima realizându-se și prin comutări și interferențe lingvistice frecvente și de multe ori conștiente. Datorită faptului că în aceleași sate carașovenii trăiesc cu alte etnii, de exemplu cu românii sau romii, comutare de limba română sau limba romani nu trebuie să ne surprindă. Mai departe am observat și comutări între română literară și croată literară, ca și interferența lingvistică întâmplată între limba română și graiurile carașovene. În graiurile croate din România apar și calcuri după limba majoritară a țării – cuvintele croate se prezintă în genuri care corespund limbii române, într-o singură propoziție folosesc pronumele accentuate și neaccentuate, construcțiile conjuncției 'da' cu verbul în forma finită, articole nehotărâte și alte. După informatorii noștri aceste caracteristici sunt prezente și în forma scrisă a comunicației la majoritatea vorbitorilor, pe cât unele persoane evită scrierea, chiar și a mesajelor scurte, și prefer apeluri telefonice. În timp ce unii susțin că în forma scrisă se exprimă în toate limbile pe care le cunosc în mod scurt și clar, folosind formele literare, alții susțin că se exprimă frecvent prin comutări de limba croată (literară) și graiurile carașovene sau prin amestecări de limba română și cea croată.

Următorul segment al acestei lucrări de diplomă a fost problema adaptării limbii la interlocutor care poate exprima aprobarea, respectiv respingerea identității străine. Limba maternă a carașovenilor este limbă care are prioritate acasă precum și în timpul conversații cu alți membri din cele șapte sate croate, la liturghie sau la instituții, fiecare persoană folosind graiul său matern atâta timp cât toți vorbitorii înțeleg graiul folosit. Chiar și unii dintre funcționari români au învățat graiul carașovean deoarece carașovenii mai în vârstă nu cunosc limba română, dar pe de altă parte, în caz că funcționarul român este o persoană mai tânără, informatorii noștri declară că trebuie să se adapteze la convorbitorul lor român, fiindcă de obicei limba română înseamnă limbă de prestigiu și în afară de regiunea minorității croate. În ceea ce

privește modificarea conștiință a stilului limbii, se exprimă și prin tendința a vorbi „mai croat literar“ sau „mai carașovean“ așa că vorbitorii noștri s-au corectat în două sensuri. Uneori au corectat termenii români sau cei carașoveni în cuvintele croate literare deoarece au crezut că expresiile folosite nu vor fi înțelese de persoana cu care au comunicat, vorbitoare de limba croată literară. Însă câteodată și-au amintit că limba cerută a conversației trebuie să fie limba lor maternă, că graiul carașovean este binevenit, așa că există și câteva exemple de corectare din croată literară sau română literară în graiul carașovean.

Ultimul element important este identificarea cu grupul vizibilă în separarea indivizilor după limbă vorbită. Unii informatori au menționat unitatea slavilor de sud după limbile vorbite, indicând cum slavi respectă comunitatea sa lingvistică în străinătate. În acest fel și în cele șapte sate croate din România trăiește un grup închis al minorității croate specific după persoane mai în vârstă care nu cunosc deloc limba oficială a țării, dar pe de altă parte nu există nicio persoană tânără care nu să știe limba română. În interiorul acestei societății, din punctul lingvistic de vedere, fiecare sat are particularitățile proprii, dar am observat o diferență mai mare între aceste localități; după informatorii noștri, Iabalcea diferă pentru folosirea cotidiană a limbii române în atmosfera familială, dar indiferent de această diferență, toate satele creează o identitate etnică comună care se simte chiar și în substantivul care desemnează fiecare membru al minorității croate – *Karaševak*. Tot așa informatorii frecvent au menționat legături 'noi – voi' referindu-se la folosirea limbii: 'carașoveni – români', 'români – carașoveni', 'carașoveni – croați' și 'carașoveni – sârbi – croați'. Respective opoziții arată loialitatea individului la o societate dorită, le leagă cu identificarea cu grupul său lingvistic.

În sfârșit constatăm că membrii celui mai mare grup croat din Banatul românesc utilizează graiurile carașovene și limba română în viață privată și în situațiile oficiale, deci simt în ce momente se potrivește codul lingvistic concret. Prin biografiile lingvistice ale vorbitorilor carașoveni am dovedit că toate caracteristicile descrise în același timp reflectă și depind de alegerea lingvistică a individului.

6. Anexe

Înregistrările informatorilor sunt păstrate în Arhiva Facultății de Științe Umaniste și Sociale a Universității din Zagreb. Sunt arhivate în forma CD-ului, în forma anexei a acestei lucrări de diplomă.

7. Abstract

Thanks to their unique language and Roman catholic faith, the Krashovani are the most numerous group of Croatian minority in Romanian Banat. They live in two localities, respectively in communes of Caraşova and Lupac where they inhabit seven villages. Although they do not know the history of their society, they share a local dialect, Caraşova Croatian, but also local identity which is related to Croatia and Romania. This master's thesis shows the contact between identity and foreign languages, respectively between identity and Caraşova Croatian, Croatian and Romanian language as a result of language biographies of four inhabitants of Caraşova and four more inhabitants of Clocotici. The relationship of identity and language codes is visible in the communication process which is facing two situations. One of them is family interaction, conversations with other members of the minority in local institutions, at mass, school etc., while the second situation is connected to use of Romanian and Croatian standard language. In six of seven villages language prestige represents Caraşova Croatian, the exception is the village Iabalcea where Romanian language is more prevalent than Croatian dialect. This is the reason why Krashovani not only express their multiple linguistic identity using code-mixing or code-switching, but they can also modify their language choice with speech accommodation which leads to identification with the desired group. These linguistic characteristics reflect and in the same time are made by the individual's language choice.

Key words: Caraşova Croatian, language identity, code-mixing, code-switching, speech accommodation, identification with group

8. Sažetak

Unatoč tome što ni danas ne postoje čvrsti dokazi o precima najveće skupine hrvatske manjine u rumunjskom Banatu, Karaševci njeguju svoju zatvorenu zajednicu i time ujedno doprinose jezičnoj posebnosti. U karaševskohrvatskim govorima etnik *Karaševak* odnosi se na svakog pripadnika iz dvije općine (Karaševo i Lupak) koje se protežu kroz sedam sela: Karaševo, Nermiđ, Jabalče, Lupak, Klokotič, Vodnik te Ravnik. Iako funkcioniraju kao zasebna etnička zajednica, s lingvističkog stajališta između ovih sedam sela postoji veća opozicija. Riječ je o prisutnosti karaševskohrvatskih govora u svim selima, osim u Jabalču gdje je štokavsko-ekavski govor nadvladao rumunjski banatski dijalekt. U takvoj bilingvalnoj situaciji ne čudi što su pripadnici ove manjine razvili višestruki lokalni, odnosno etnički i jezični identitet. Karaševskohrvatske govore koriste u familijarnoj atmosferi i u svim situacijama koje to omogućavaju izvan kućnog praga, npr. u općini, na misi, na ulici itd., dok je jezik prestiža izvan granica ove grupe rumunjskih Hrvata uglavnom rumunjski jezik. Zahvaljujući jezičnim biografijama četvero karaševskih te četvero klokotičkih ispitanika, u ovome smo diplomskom radu zabilježili primjere miješanja i prebacivanja kodova, kao i jezične akomodacije koju pojedinac reflektira vlastitim jezičnim odabirom. Takvim načinom komunikacije individualac istovremeno otkriva privrženost određenoj lokalnoj/etničkoj skupini. Navedene jezične karakteristike ujedno tvore i odražavaju jezični odabir svakog pojedinca.

Ključni pojmovi: karaševskohrvatski govori, jezični identitet, miješanje kodova, prebacivanje kodova, jezična akomodacija, identifikacija sa skupinom

9. Bibliografie

- Bochmann, Klaus. 2000. *Limba română vorbită în Moldova istorică*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- Blažević, Branka; Rončević, Marina; Šepić, Tatjana. 2007. Etnicitet, identitet i jezik kao čimbenici očuvanja kulturnoga naslijeđa naroda. În: *Jezik i identitet* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 51-59.
- Cimpoeșu, Dorin. 2010. Cu identitatea națională nu se fac compromisuri. *Revista Limba română* (Nr. 1-2, anul XX). <http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&n=832>. Acces 10 martie 2020.
- Edwards, John. 2009. *Language and Identity*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Granić, Jagoda. 2007. Identitet na granici. În: *Jezik i identitet* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 195-206.
- Homišínová, Mária; Slančová, Daniela; Výrost, Jozef; Ondrejovič, Slavomír. 2011. *Výskum hovorenej slovenčiny v Maďarsku a na Slovensku*. <https://www.svusav.sk/data/uploads/publikacie/pubvega09-11.pdf>. Acces 21 februarie 2020.
- Jieanu, Ioana. 2012. *Interferențe lingvistice româno-spaniole*. Iași: Editura Lumen.
- Joseph, E. John. 2004. *Language and Identity. National, Ethnic, Religious*. New York: Palgrave Mcmillan UK.
- Lisac, Josip. 2012. Karašvci nisu ekavci. *Vijenac* 482. <http://www.matica.hr/vijenac/482/karasevci-nisu-ekavci-18971/>. Acces 22 aprilie 2020.
- Kalogjera, Damir. 2007. Slojevitost iskazivanja identiteta. În: *Jezik i identiteti* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 259-267.
- Kapović, Mate. 2006. Dijalekti, standard i sociolingvistički aktivizam. În: *Jezik i Mediji – jedan jezik: više svjetova* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 375-383.
- Ondrejovič, Slavomír. 2008. *Jazyk, veda o jazyku, societa. Sociolingvistické etudy*. Bratislava: Veda.

- Olujić, Ivana. 2007a. Graiurile croaților din Carașova și satele carașovene în interferență cu limba română. În: *Români majoritari/ Români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice* [ed. Botoșineanu, Luminița; Dănilă, Elena; Holban, Cecilia; Ichim, Ofelia]. Iași: Editura Alfa, 313-319.
- Olujić, Ivana. 2007b. Karaševski Hrvati u Rumunjskoj. În: *Jezik i identiteti* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb - Split : Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 401-410.
- Majić, Ivan. 2010. "Culture of identity" and "identity of culture". *Philological studies*, Vo. 17 No.1. <http://philologicalstudies.org/dokumenti/2010/vol11/1/Majic.pdf>. Acces 24 iunie 2019
- Manea-Grgin, Castilia. 2008. Hrvatska nacionalna manjina u Rumunjskoj. *Hrvatska revija* (VIII, Nr. 4). <http://www.matica.hr/hr/352/hrvatska-nacionalna-manjina-u-rumunjskoj-21037/>. Acces 22 aprilie 2020.
- Manea-Grgin, Castilia. 2012. *Povijest karaševskih Hrvata u rumunjskom Banatu (16-18. stoljeće)*. Zagreb: FF press.
- Maxim, Andreia-Nicoleta. 2008. Identitate etnică, identitate lexicală. În: *O evaluare a politicilor e producere a biligvismului. Studii elaborate pe baza prezentărilor din cadrul conferinței de la Miercurea-Ciuc din 12-13 iunie 2008* [ed. Horváth, István; Tudor, Erica Mária]. Cluj-Napoca: Editura Limes – Institutul pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 138-146.
- Pavlić, Goran; Peti-Stantić, Anita; Erdeljac, Vlasta. 2007. Nacionalni identitet kao jezični identitet. În: *Jezik i identiteti* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 437-445.
- Piškorec, Velimir. 2007. Narativni identitet u jezičnobiografskim intervjuima. În: *Jezik i identiteti* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 457-467.
- Petrovici, Emil. 1935. *Graiul carașovenilor*. București: Imprimeria națională.
- Radan, M. 1997. Interferențe româno-sârbo-croate oglindite în graiurile carașovene. În: *Probleme de filologie slavă*. Timișoara: Tipografia Universității de Vest, 115-132.
- Rašić, Nikola. 2007. Hrvatski kao egzotičan jezik. În: *Jezik i identiteti* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 517-527.

Ščukanec, Aleksandra. 2017. *Priče iz zaboravljenog kraja. Jezične biografije transmigranata iz Žumberaka*. Zagreb: Srednja Europa.

Tomić, Milje. 2007. *Karaševci i njihov jezik (Carașovenii și limba lor)*. București: Cartea universitară.

Tošović, Branko. 2007. Identitet↔Identičnost↔Razlika. În: *Jezič i identiteti* [ed. Granić, Jagoda]. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 651-660.

URL 1: <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>. Acces 22 aprilie 2020.

URL 2: <https://matis.hr/>. Acces 30 aprilie 2020.

Vujkov, Balint. 1971. *Cvjetovi mećave. Hrvatske narodne pripovijetke iz Mađarske, Ruunjske, Austrije i Čehoslovačke*. Zagreb: Matica hrvatska.

Županović Filipin, Nada. 2015. Usvajanje govora kod dvodijalektalnoga djeteta: jezični razvoj, utjecaji i ishodi. *Jezikoslovlje*, Vo. 16, No. 2-3, 275-305.